

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ

Αθήνα 2014

Ευρωπαϊκή Ένωση
Ευρωπαϊκό Κοινωνικό Ταμείο

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΕΙΔΙΚΗ ΥΠΗΡΕΣΙΑ ΔΙΑΧΕΙΡΙΣΗΣ

Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης

ΕΣΠΑ
2007-2013
Πρόγραμμα για την ανάπτυξη
ΕΥΡΩΠΑΙΚΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΟ ΤΑΜΕΙΟ

ΕΣΠΑ 2007-13\Ε.Π. Ε&ΔΒΜ\Α.Π. 1-2-3

**«ΝΕΟ ΣΧΟΛΕΙΟ (Σχολείο 21^{ου} αιώνα) – Νέο Πρόγραμμα Σπουδών» MIS:
295450**

**Με τη συγχρηματοδότηση της Ελλάδας και της Ευρωπαϊκής Ένωσης
(Ε. Κ. Τ.)**

ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΕΣ ΠΕΔΙΟΥ «ΠΡΩΤΗ ΣΧΟΛΙΚΗ ΗΛΙΚΙΑ»

ΥΠΕΥΘΥΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟΥ ΠΕΔΙΟΥ

Μαρία Μπιρμπίλη Επικ. Καθηγήτρια, Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης

ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟΥ ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟΥ

Νικολέττα Γκλιάου

ΕΜΠΕΙΡΟΓΝΩΜΟΝΕΣ ΕΚΠΟΝΗΣΗΣ ΤΟΥ Π.Σ.

Αγγελική Βελλοπούλου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Ελένη Διδάχου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Αναστασία Καλογιαννίδου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Μαρία Καμπεζά Επικ. Καθηγήτρια, Τμήματος Επιστημών της Εκπαίδευσης και της Αγωγής στην Προσχολική Ηλικία, Πανεπιστήμιο Πατρών
Ελένη Καμπέρη Σχολική Σύμβουλος Προσχολικής Εκπαίδευσης

Μελανθία Κοντοπούλου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Τμήματος Επιστημών Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, ΑΠΘ
Κατερίνα Μιχαλοπούλου Αναπληρώτρια Καθηγήτρια, Παιδαγωγικού Τμήματος Προσχολικής Εκπαίδευσης, Πανεπιστήμιο Θεσσαλίας
Φωτεινή Μπακαλοπούλου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Βασιλική Παναγιώτου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Μαρία Παπανδρέου Επικ. Καθηγήτρια Τμήματος Προσχολικής Αγωγής και Εκπαίδευσης, Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης
Ιωάννα Σοφριανοπούλου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης
Παρθένα Ψυχίδου Εκπαιδευτικός Προσχολικής Εκπαίδευσης

1^ο ΜΕΡΟΣ

**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΠΛΑΙΣΙΟ & ΑΡΧΕΣ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΟΣ ΣΠΟΥΔΩΝ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ**

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	6
ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟΝ 21 ^ο ΑΙΩΝΑ.....	10
Προωθώντας την ανάπτυξη βασικών ικανοτήτων.....	10
ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ.....	24
Αναγνωρίζοντας τη διαφορετικότητα & αναπτύσσοντας διαφοροποιημένες προσεγγίσεις.....	24
Οργανώνοντας τη μάθηση και τη διδασκαλία στο νηπιαγωγείο.....	29
Αξιολόγηση για τη μάθηση.....	47
Η ένταξη στο νηπιαγωγείο.....	53
Η σημασία της συνεργασίας νηπιαγωγείου - οικογένειας.....	57
Διευκολύνοντας τις μεταβάσεις παιδιών και οικογενειών.....	61

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΓΙΑΤΙ ΕΝΑ ΝΕΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ;

Ένα νέο Πρόγραμμα Σπουδών (ΠΣ) δεν σημαίνει πάντα ότι ακυρώνεται η φιλοσοφία του προηγούμενου ή ότι προτείνονται δραματικές αλλαγές στους στόχους, στα περιεχόμενα και στην οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας. Η λογική πορεία των προγραμμάτων σπουδών είναι η αναθεώρηση και η επικαιροποίηση, σε τακτά χρονικά διαστήματα, σύμφωνα με τις αλλαγές και τις εξελίξεις που συμβαίνουν σε διάφορα πεδία, σε εθνικό αλλά και παγκόσμιο επίπεδο.

Οι αλλαγές που συμβαίνουν στη σύγχρονη εποχή είναι τόσο έντονες και συχνές που απαιτούν προσαρμογή των προγραμμάτων σπουδών της υποχρεωτικής εκπαίδευσης ώστε να μπορούν να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις ανάγκες του πολίτη του 21ου αιώνα. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, δεν είναι τυχαίο που έξι χώρες στην Ευρώπη, αλλά και στον υπόλοιπο κόσμο, έχουν αναθεωρήσει τα προγράμματα σπουδών τους μέσα στα τελευταία πέντε χρόνια.

Στην ελληνική πραγματικότητα, η εφαρμογή του Διαθεματικού Ενιαίου Πλαισίου Προγραμμάτων Σπουδών

(ΔΕΠΠΣ), το 2002, αποτέλεσε μια σημαντική προσπάθεια μετάβασης της ελληνικής εκπαίδευσης στη φιλοσοφία των σύγχρονων προγραμμάτων σπουδών που προωθούν την ιδέα της ολιστικής αντίληψης του κόσμου από τα παιδιά, τον κοινωνικό χαρακτήρα της γνώσης, τη σημασία της βιωματικής μάθησης, το ρόλο της διαμορφωτικής αξιολόγησης και τη δημιουργική αξιοποίηση της τεχνολογίας στη ζωή και την εκπαίδευση των ατόμων.

Παρ' όλα αυτά, στη δεκαετία που μεσολάβησε από την εισαγωγή του ΔΕΠΠΣ, αλλαγές στα ελληνικά σχολεία (π.χ. η θέσπιση της υποχρεωτικής φοίτησης στο νηπιαγωγείο και ο αυξανόμενος αριθμός δίγλωσσων μαθητών) και προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και της παγκόσμιας κοινότητας όπως η δια βίου μάθηση, η καταπολέμηση του κοινωνικού αποκλεισμού και η ανάπτυξη «βασικών ικανοτήτων» που θα βοηθήσουν τους πολίτες να ανταπεξέλθουν στις προκλήσεις του 21ου αιώνα, δημιούργησαν την ανάγκη για αναθεώρηση και βελτίωση του προηγούμενου ΠΣ σε διάφορα κομβικά σημεία. Το παρόν πρόγραμμα αποτελεί το αποτέλεσμα της διαδικασίας αυτής, παραμένοντας, με τη σειρά του, ανοιχτό σε μελλοντικές αλλαγές και βελτιώσεις.

Από το ΔΕΠΠΣ στο νέο Πρόγραμμα Σπουδών

Το νέο Πρόγραμμα Σπουδών, όπως και το ΔΕΠΠΣ:

- ✓ Προάγει την εννοιοκεντρική και διαθεματική προσέγγιση της γνώσης, τη βιωματική μάθηση και την οργάνωση μαθησιακών εμπειριών που έχουν νόημα για τα παιδιά της συγκεκριμένης τάξης.
- ✓ Προτείνει την επεξεργασία θεμάτων και την υλοποίηση σχεδίων εργασίας.
- ✓ Δίνει έμφαση στη συνεργατική μάθηση.
- ✓ Αξιοποιεί τις Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) σε όλες τις μαθησιακές περιοχές του προγράμματος.
- ✓ Υποστηρίζει τη χρήση της διαμορφωτικής αξιολόγησης για την οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας.

Τι αλλάζει;

Οι αλλαγές που έχουν γίνει στο νέο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου εντοπίζονται στο περιεχόμενο και στη χρήση του προγράμματος από τους εκπαιδευτικούς.

A) Στο περιεχόμενο

- ✓ Προωθείται η ανάπτυξη «βασικών ικανοτήτων» όπως αυτές ορίζονται από τις σύγχρονες κοινωνικές, τεχνολογικές και οικονομικές αλλαγές και εξελίξεις.

- ✓ Υιοθετούνται οι αρχές της διαφοροποιημένης παιδαγωγικής.
- ✓ Δίνεται έμφαση στην αμφίδρομη επικοινωνία νηπιαγωγείου - οικογένειας και την εμπλοκή των γονέων στη μάθηση των παιδιών.
- ✓ Οργανώνεται το πρόγραμμα σπουδών σε οκτώ μαθησιακές περιοχές. Τα περιεχόμενα και οι στόχοι των μαθησιακών περιοχών που προτείνονται για το νηπιαγωγείο αποτελούν μέρος ενιαίων προγραμμάτων που στόχο τους έχουν να εξασφαλίσουν τη συνέχεια των εννοιών και των νοημάτων μεταξύ νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου¹.
- ✓ Αναπτύσσεται η «Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη» ως μια από τις μαθησιακές περιοχές του προγράμματος.
- ✓ Προτείνονται δράσεις που διευκολύνουν τη μετάβαση των παιδιών από την οικογένεια στο νηπιαγωγείο και από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό, ως μέρος του προγράμματος σπουδών και όχι ως αυτόνομο πρόγραμμα δραστηριοτήτων.

B) Στη χρήση του από τους εκπαιδευτικούς

¹ Βλ. Ψηφιακό Σχολείο,
<http://digitalschool.minedu.gov.gr/info/newps.php>

- ✓ Κάθε μαθησιακή περιοχή συνοδεύεται από κείμενο στο οποίο εξηγούνται η σημασία, η λογική ανάπτυξης και η δομή της και δίνονται κατευθύνσεις στην εκπαιδευτικό σχετικά με τη διδακτική μεθοδολογία και την αξιολόγηση της μάθησης.
- ✓ Προτείνονται μεθοδολογικές προσεγγίσεις για την υλοποίηση των στόχων των μαθησιακών περιοχών.
- ✓ Διευκρινίζεται η σύνδεση των μαθησιακών περιοχών μεταξύ τους.

ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΗΝ ΚΑΘΗΜΕΡΙΝΗ ΠΡΑΚΤΙΚΗ

Συχνά τα προγράμματα σπουδών γίνονται αντιληπτά ως στατικά έγγραφα που, είτε εφαρμόζει κανείς κατά γράμμα, είτε τα απορρίπτει ως μη σχετικά με τις συνθήκες της τάξης του. Στην πραγματικότητα, ένα πρόγραμμα σπουδών είναι ένα δυναμικό εργαλείο, στα χέρια της εκπαιδευτικού, που περιγράφει όχι μόνο περιεχόμενα και στόχους αλλά και κατάλληλες παιδαγωγικές πρακτικές για μια ποιοτική και ισορροπημένη εκπαίδευση προς όλους, ανεξαιρέτως, τους μαθητές.

Το νέο πρόγραμμα σπουδών εξασφαλίζει ένα **κοινό πλαίσιο** για την οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας στα ελληνικά νηπιαγωγεία χωρίς να στερεί από τις εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να οργανώσουν μαθησιακές

εμπειρίες που πηγάζουν από τις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα και τις κλίσεις των παιδιών της τάξης τους καθώς επίσης και τις δικές τους ιδέες και στόχους. Το πλαίσιο αυτό διαμορφώνεται από τις ακόλουθες **αρχές**:

1. Η προσχολική εκπαίδευση θέτει τις βάσεις για την ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών και τη μετέπειτα στάση τους προς τη μάθηση.
2. Η διαμόρφωση μιας υγιούς προσωπικότητας κι ενός ενεργού πολίτη αποτελούν δυο από τους βασικούς στόχους της προσχολικής εκπαίδευσης.
3. Η γνώση οικοδομείται μέσα από την αλληλεπίδραση με το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Ο κοινωνικός χαρακτήρας της γνώσης λαμβάνεται υπόψη στους στόχους και στη μεθοδολογία του προγράμματος.
4. Το παιχνίδι θεωρείται κυρίαρχη δραστηριότητα για την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών στο νηπιαγωγείο.
5. Η συνεργασία με την οικογένεια και η σύνδεση με την κοινότητα είναι απαραίτητες για την ενίσχυση της ανάπτυξης και της μάθησης των παιδιών.
6. Κάθε παιδί είναι μοναδικό και όλα τα παιδιά έχουν δικαίωμα σε μια εκπαίδευση η οποία σέβεται την προσωπικότητα, τη γλωσσική, κοινωνική και πολιτισμική ταυτότητα και τις ανάγκες τους.

7. Τα παιδιά είναι από τη φύση τους περίεργα για το φυσικό και κοινωνικό περιβάλλον. Στόχος του προγράμματος σπουδών είναι να αξιοποιήσει και να ενδυναμώσει τη διάθεση τους για εξερεύνηση και μάθηση παρέχοντας τα κατάλληλα ερεθίσματα και εμπειρίες.
8. Τα παιδιά μαθαίνουν με ποικίλες διδακτικές προσεγγίσεις και εκφράζουν αυτά που γνωρίζουν με διαφορετικά μέσα αναπαράστασης.
9. Ο ρόλος της εκπαιδευτικού είναι καθοριστικός για την οργάνωση του μαθησιακού περιβάλλοντος και το σχεδιασμό της εκπαιδευτικής διαδικασίας. Στόχος της είναι η ισορροπία μεταξύ δράσεων που πηγάζουν από τα παιδιά και δράσεων, με σαφείς μαθησιακούς στόχους, που θέτει η ίδια, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης της.
10. Η συστηματική παρατήρηση αποτελεί σημαντικό εργαλείο για την καταγραφή των αναγκών, των ενδιαφερόντων και της μαθησιακής πορείας των παιδιών.

Με σημείο αναφοράς τις παραπάνω αρχές, η εκπαιδευτικός αποφασίζει τι είναι καλύτερο για τα παιδιά της τάξης της και διαμορφώνει το πρόγραμμα και το μαθησιακό περιβάλλον ανάλογα. Σε κάθε περίπτωση, η εκπαίδευση που παρέχεται πρέπει να εξυπηρετεί σαφείς στόχους και να

στηρίζεται στις σύγχρονες θεωρίες και έρευνες για την ανάπτυξη και τη μάθηση των παιδιών της προσχολικής ηλικίας.

ΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ ΣΤΟΝ 21^ο ΑΙΩΝΑ

ΠΡΟΩΘΩΝΤΑΣ ΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΒΑΣΙΚΩΝ ΙΚΑΝΟΤΗΤΩΝ

Τα σημερινά παιδιά μεγαλώνουν σε έναν κόσμο, όπου απαιτείται ευέλικτη διαχείριση και αντιμετώπιση αλλαγών, ραγδαίων εξελίξεων και σύνθετων καταστάσεων που αφορούν διάφορες πλευρές της σύγχρονης ζωής (π.χ. τεχνολογική εξέλιξη, αύξηση και ταυτόχρονα απαξίωση της γνώσης, πολυπολιτισμικότητα, φυσικό περιβάλλον κ.ά.). Η μάθηση τον 21^ο αιώνα δεν μπορεί να στηρίζεται σε προγράμματα σπουδών που οργανώνονται, αποκλειστικά, σύμφωνα με τα γνωστικά αντικείμενα. Τα παιδιά χρειάζεται να αναπτύξουν ικανότητες - κλειδιά που θα τους βοηθήσουν να αποκτήσουν μια θετική στάση απέναντι στη μάθηση ώστε να είναι σε θέση να μαθαίνουν και να εξελίσσονται καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής τους. Συγκεκριμένα, τα σύγχρονα προγράμματα σπουδών καλούνται να εφοδιάσουν τους μαθητές με τις απαραίτητες **ικανότητες**, τις οποίες «...χρειάζονται οι πολίτες για την προσωπική τους ολοκλήρωση, την κοινωνική ένταξη, την ενεργό

ιδιότητα του πολίτη και την απασχολησιμότητά τους στην κοινωνία μας που βασίζεται στη γνώση»².

Οι ικανότητες αυτές αποτελούν έναν συνδυασμό γνώσεων, δεξιοτήτων, αξιών και στάσεων. Αναπτύσσονται βαθμιαία καθ' όλη τη διάρκεια της εκπαίδευσης, μέσα κι έξω από το σχολείο, αλλά και κατά την ενήλικη ζωή, δια βίου. Η ανάπτυξη και η διαμόρφωσή τους επηρεάζεται από τις αλληλεπιδράσεις του ατόμου με άλλα άτομα της οικογένειας ή της ευρύτερης κοινότητας στην οποία ζει, από την ποιότητα της εκπαίδευσης που λαμβάνει και από ιδιαίτερες καταστάσεις που αντιμετωπίζει.

Οι ικανότητες – κλειδιά που προωθεί το νέο πρόγραμμα σπουδών ορίζονται από την εθνική και ευρωπαϊκή στρατηγική για την παιδεία, και είναι:

1. Η επικοινωνία
2. Η δημιουργική και κριτική σκέψη
3. Η προσωπική ταυτότητα και η αυτονομία
4. Οι κοινωνικές ικανότητες και οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη

² «Βασικές ικανότητες για τη δια βίου μάθηση: Ευρωπαϊκό Πλαίσιο Αναφοράς», σελ. 3. http://ec.europa.eu/dgs/education_culture/publ/pdf/ll-learning/keycomp_el.pdf

Οι τέσσερις αυτές ικανότητες διευκολύνουν το άτομο να συμμετέχει αποτελεσματικά σε διάφορα περιβάλλοντα (μαθησιακό, εργασιακό, οικογενειακό κ.ά.) και κρίνονται αναγκαίες για να ανταπεξέλθει στους εναλλασσόμενους ρόλους που καλείται να διαδραματίσει καθ' όλη τη διάρκεια της ζωής του.

Η ανάπτυξη τους **αποτελεί σκοπό του προγράμματος**. Ταυτόχρονα όμως, καθώς αναπτύσσονται, **οι ίδιες ικανότητες αποτελούν το μέσο για την επίτευξη άλλων σκοπών και στόχων του προγράμματος**. Τέλος, οι ικανότητες αλληλοσυνδέονται μεταξύ τους καθώς η ανάπτυξη της μιας υποστηρίζει ή εξαρτάται από την ανάπτυξη της άλλης.

1. Επικοινωνία

Ως επικοινωνία ορίζεται η δραστηριότητα ανταλλαγής σκέψεων, μηνυμάτων και πληροφοριών. Η διαδικασία εμπεριέχει πάντα δυο πλευρές, αυτόν που στέλνει το μήνυμα και αυτόν/ους που το λαμβάνει/ουν και θεωρείται ολοκληρωμένη όταν το μήνυμα γίνεται κατανοητό. Για να επιτευχθεί η επικοινωνία μεταξύ ατόμων ή ομάδων είναι απαραίτητο να έχουν αναπτύξει στοιχειώδη ικανότητα χρήσης του μέσου ή των μέσων επικοινωνίας που χρησιμοποιούν (τα διάφορα συμβολικά συστήματα όπως προφορική και γραπτή γλώσσα, γλώσσα της εικόνας, του σώματος και της μουσικής και τα εργαλεία όπως τηλέφωνο, τηλεόραση, υπολογιστής κ.λπ.).

Η ικανότητα επικοινωνίας εμπεριέχει:

- ✓ γνώση των συμβόλων και κατανόηση των συμβάσεων και κανόνων λειτουργίας διαφόρων μέσων επικοινωνίας,
- ✓ ικανότητα κατασκευής, μεταφοράς και κατανόησης νοήματος (με διάφορα μέσα),
- ✓ ικανότητα επιλογής κατάλληλων μέσων επικοινωνίας ανάλογα με την περίπτωση (το σκοπό, τα άτομα ή την ομάδα στην οποία απευθύνεται κ.λπ.),
- ✓ ικανότητα προσαρμογής της επικοινωνίας στις αντιδράσεις των παραληπτών.

Μορφές επικοινωνίας στη σύγχρονη εποχή

Τις τελευταίες δεκαετίες, το τοπίο της δημόσιας επικοινωνίας αλλάζει συνεχώς, καθώς οι Τεχνολογίες της Πληροφορίας και της Επικοινωνίας (Τ.Π.Ε.) κυριαρχούν σε κάθε πλευρά της ζωής μας. Ο γραπτός και προφορικός λόγος παρόλο που μοιάζουν να αποτελούν ακόμα τα κύρια μέσα επικοινωνίας σταδιακά δίνουν όλο και περισσότερο χώρο σε άλλα μέσα τα οποία λειτουργούν αυτόνομα ή σε πολλαπλούς συνδυασμούς μεταξύ τους (εικόνες, κίνηση, ήχοι, μουσική, κ.ά.)

Η έννοια του παραδοσιακού **«γραμματισμού»**, ο οποίος περιοριζόταν στον προφορικό λόγο, στη γραφή και στην ανάγνωση, αντικαθίσταται σήμερα από τον όρο **«πολύ-**

γραμματισμός». Ο όρος αυτός περιγράφει δυο διακριτές διαστάσεις/πλευρές της γλώσσας σήμερα:

Η πρώτη συνδέεται με την συνεχώς αυξανόμενη ποικιλία σημαντικών τρόπων κατασκευής νοήματος και επικοινωνίας. Το γραπτό κείμενο συνδυάζεται και αλληλεπιδρά με τον προφορικό λόγο, με εικονικά, ηχητικά, κινητικά ή χωρικά στοιχεία. Έτσι, το νόημα κατασκευάζεται όλο και περισσότερο με το συνδυασμό ποικίλων συμβολικών συστημάτων, δηλαδή πολυτροπικά.

Η δεύτερη πλευρά της γλώσσας συνδέεται με την συνεχή διεύρυνση της πολιτισμικής και γλωσσικής διαφορετικότητας. Το νόημα κατασκευάζεται ανάλογα με το ιδιαίτερο πλαίσιο επικοινωνίας στο οποίο βρισκόμαστε κάθε φορά. Τα πλαίσια επικοινωνίας καθορίζονται από ποικίλους παράγοντες: διαφορετικοί πολιτισμοί, γλώσσες, κοινωνικές ομάδες, μαθησιακές περιοχές, εμπειρίες κ.ά.

Η εκπαίδευση είναι απαραίτητο να λάβει υπόψη της τις εξελίξεις στη μορφή και στα πλαίσια της επικοινωνίας, ώστε να προετοιμάσει κατάλληλα τα παιδιά και να δώσει σε όλα τις ίδιες ευκαιρίες να συμμετάσχουν ενεργά στις κοινωνικές επικοινωνιακές πρακτικές της σύγχρονης εποχής. Το σημείο εκκίνησης πρέπει να είναι η πρώτη οργανωμένη και συστηματική εκπαιδευτική προσπάθεια που γίνεται στο νηπιαγωγείο.

Πώς προωθείται η ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας στο νηπιαγωγείο;

Τα περισσότερα παιδιά της προσχολικής ηλικίας δείχνουν ενδιαφέρον για τις μορφές έντυπου λόγου (κείμενα, αριθμούς και εικόνες) που συναντούν στο περιβάλλον τους, ενώ συχνά εξοικειώνονται, και με άλλα μέσα, όπως είναι τα τεχνολογικά (π.χ. υπολογιστής, κινητά τηλέφωνα, ψηφιακές κάμερες), καθώς τα χρησιμοποιούν μαζί με τους γονείς τους για επικοινωνιακούς σκοπούς. Όταν οι εκπαιδευτικοί αναγνωρίζουν ότι οι διάφορες αυθόρμητες δραστηριότητες των παιδιών όπως η ζωγραφική, οι κατασκευές, τα σχεδιαγράμματα, ο χορός, η κίνηση, το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι, αποτελούν τρόπους αναπαράστασης και επικοινωνίας της σκέψης και των εμπειριών τους, και όχι απλώς τρόπους διασκέδασης και έκφρασης, μπορούν να βοηθήσουν τα παιδιά να συνειδητοποιήσουν τον επικοινωνιακό χαρακτήρα των διαφορετικών μέσων.

Επειδή, είναι πιθανόν να μην έχουν εξοικειωθεί όλα τα παιδιά, μέσα από το οικογενειακό τους περιβάλλον, με τις ίδιες πρακτικές επικοινωνίας, οι εκπαιδευτικοί χρειάζεται να τους παρέχουν συνεχώς ευκαιρίες, να εξερευνούν τις διάφορες μορφές επικοινωνίας, οικείες και μη και να ανακαλύπτουν τις συμβάσεις και τους κώδικές τους. Παράλληλα, ενισχύουν την τάση των παιδιών να χρησιμοποιούν συμβατικά σύμβολα. Αυτό μπορεί να συμβεί όταν τα ενθαρρύνουν να εκφράζουν ιδέες, σκέψεις, γνώσεις και συναισθήματα αρχικά με τα μέσα

επικοινωνίας που γνωρίζουν και προτιμούν και σταδιακά με νέα και διαφορετικά μέσα.

Η ανάπτυξη της **επικοινωνιακής ικανότητας** προωθείται όταν τα παιδιά:

1. Μοιράζονται παραδοσιακές ιστορίες και σύμβολα από τον πολιτισμό τους.
2. Αναπαριστούν γνωστές ιστορίες ή δημιουργούν και εξερευνούν φανταστικούς κόσμους χρησιμοποιώντας τις τέχνες (π.χ. σχέδιο, ζωγραφική, γλυπτική, θέατρο, χορό και κίνηση) και τις Τ.Π.Ε.
3. Εφευρίσκουν σύμβολα και συνδυασμούς κατασκευής γραπτών μηνυμάτων (π.χ. ζωγραφιές, ψευδογράμματα, μη συμβατική χρήση των γραμμάτων).
4. Δημιουργούν μηνύματα για να επικοινωνήσουν με άλλους για διάφορους λόγους και σε διάφορες περιστάσεις (π.χ. σημειώματα, γράμματα, κάρτες, e-mail).

Και επίσης όταν οι ενήλικοι (εκπαιδευτικοί και γονείς):

5. Λειτουργούν οι ίδιοι ως μοντέλα, χρησιμοποιώντας όλα τα διαφορετικά συμβολικά συστήματα στην επικοινωνία τους με τα παιδιά.
6. Ανταποκρίνονται άμεσα στα 'γραπτά κείμενα' των παιδιών: τους δίνουν σημασία, απαντούν σε αυτά, συζητούν μαζί τους για το νόημα που μεταφέρουν κ.λπ.
7. Δημιουργούν περιβάλλοντα - στο νηπιαγωγείο και στο σπίτι - που παρέχουν πολλά και διαφορετικά δείγματα έντυπου λόγου.

2. Δημιουργική και κριτική σκέψη

Η σκέψη συμπεριλαμβάνει δημιουργικές, κριτικές, και μεταγνωστικές νοητικές διαδικασίες, όπως είναι ο σχηματισμός των νοητικών αναπαραστάσεων και η κατασκευή νοήματος, η δημιουργία λογικών συνδέσεων, η ανάπτυξη στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων, η δημιουργική διαχείριση πληροφοριών και γνώσεων, η διατύπωση λογικών επιχειρημάτων, η τεκμηριωμένη αξιολόγηση καταστάσεων και συμπεριφορών, ο αναστοχασμός πάνω σε διαδικασίες σκέψης και η αυτό-αξιολόγηση.

Η **δημιουργική σκέψη** είναι το είδος σκέψης που οδηγεί σε νέες προσεγγίσεις, πρωτότυπες ιδέες και προοπτικές, εναλλακτικούς τρόπους κατανόησης και σύλληψης των πραγμάτων. Καθώς συνδυάζει τόσο διαίσθηση όσο και λογική οδηγεί στην εύρεση καινοτόμων και πρωτότυπων τρόπων διαχείρισης προβλημάτων, τα οποία αρχικά μπορεί να φαίνονται αξεπέραστα.

Η **κριτική σκέψη** είναι ένας συστηματικός τρόπος σκέψης που χρησιμοποιεί κάποιος για να αιτιολογήσει απόψεις, επιλογές ή να αξιολογήσει διάφορα δεδομένα. Τα άτομα χρησιμοποιούν την κριτική σκέψη για να κατευθύνουν τις δράσεις τους, καθώς οι περισσότερες ανθρώπινες δραστηριότητες απαιτούν ένα στοιχειώδες επίπεδο κριτικής σκέψης. Η **μεταγνωστική** πλευρά της σκέψης αποτελεί μέρος

της κριτικής σκέψης και δηλώνει την ιδιαίτερη ικανότητα των ανθρώπων να αναστοχάζονται, όχι δηλαδή απλά να σκέφτονται και να γνωρίζουν, αλλά να εξετάζουν και να αξιολογούν τη δική τους σκέψη και γνώση. Η μεταγνωστική σκέψη εμπεριέχει ικανότητες ενεργοποίησης, σχεδιασμού, ελέγχου, επανεξέτασης και αυτοαξιολόγησης της διαδικασίας και των αποτελεσμάτων μιας γνωστικής δράσης.

Η δημιουργική και κριτική σκέψη, συνήθως συνδυάζονται σε μια πολύ συνηθισμένη ανθρώπινη δραστηριότητα, **την επίλυση προβλημάτων**. Συγκεκριμένα, η ικανότητα αποτελεσματικού χειρισμού προβληματικών καταστάσεων εμπεριέχει δυο συμπληρωματικές διαδικασίες σκέψης: από τη μια μεριά δημιουργική/ευρηματική παραγωγή πρωτότυπων ιδεών και από την άλλη κριτική αξιολόγηση αυτών των ιδεών και λογική ιεράρχηση των σταδίων δράσης. Όταν οι δημιουργικές ιδέες δεν αξιολογούνται ως προς τα πιθανά αποτελέσματα που θα επιφέρουν, τότε μπορεί να οδηγήσουν σε επιπόλαια και αναποτελεσματική δράση. Με άλλα λόγια, η δημιουργικότητα, σε αρκετές περιπτώσεις, δεν επαρκεί όταν δεν συνοδεύεται από κριτική σκέψη και ειδικά από διαδικασίες όπως ο αναστοχασμός και η αυτό-αξιολόγηση. Για το λόγο αυτό, η επίλυση προβλημάτων θεωρείται το κύριο μέσο για την ανάπτυξη της μεταγνωστικής σκέψης, ενώ η μεταγνωστική σκέψη υποστηρίζει την ανάπτυξη των ικανοτήτων επίλυσης προβλημάτων.

Γιατί η ανάπτυξη ικανοτήτων σκέψης αποτελεί προτεραιότητα της εκπαίδευσης σήμερα;

Η σημερινή εποχή χαρακτηρίζεται από το φαινόμενο της υπερβολικής παραγωγής πληροφοριών και γνώσεων και της ταχείας απαξίωσης της γνώσης. Επιπλέον, είναι πια διαπιστωμένο ότι οι μαθητές δυσκολεύονται να αφομοιώσουν το συνεχώς διογκούμενο όγκο γνώσεων. Έτσι, η εκπαίδευση σήμερα στρέφεται στην ανάπτυξη ικανοτήτων σκέψης που θα επιτρέπουν στα άτομα να επεξεργάζονται, να αξιολογούν πληροφορίες και γνώσεις, να αναλύουν και να συνθέτουν δεδομένα, να διατυπώνουν προτάσεις και συμπεράσματα και να χρησιμοποιούν κεκτημένες γνώσεις για να επιλύουν με δημιουργικό τρόπο νέα προβλήματα σε πολλά και διαφορετικά πλαίσια.

Πως προωθείται η ανάπτυξη της σκέψης στο νηπιαγωγείο;

Το νηπιαγωγείο διευρύνει τις δυνατότητες των παιδιών για δημιουργική και κριτική σκέψη, όταν το μαθησιακό περιβάλλον αποτελεί πηγή ερεθισμάτων και εμπειριών, προωθεί τη φυσική τους τάση για πειραματισμούς και εξερευνήσεις και ενθαρρύνει την πρωτοβουλία, την ανάληψη ευθυνών, την

έκφραση ιδεών και τη **συν-οικοδόμηση**³ νοημάτων. Συγκεκριμένα, η εκπαιδευτικός:

- ✓ Παρακινεί τα παιδιά να υλοποιούν διερευνήσεις που ξεκινούν από τα δικά τους ενδιαφέροντα και ερωτήματα και να χρησιμοποιούν σταδιακά συστηματικότερους τρόπους συλλογής, επεξεργασίας, ανάλυσης δεδομένων, σύνθεσης και παρουσίασης συμπερασμάτων.
- ✓ Τα διευκολύνει να εκφράζουν και να αναπαριστούν τη σκέψη τους με ποικίλους τρόπους: προφορικό και γραπτό λόγο, εικαστικά, κίνηση, δραματοποίηση.
- ✓ Διατυπώνει ανοιχτές ερωτήσεις και προτείνει στα παιδιά ανοιχτά προβλήματα προς επίλυση που επιδέχονται διαφορετικές λύσεις.
- ✓ Αναδεικνύει τις ποικίλες στρατηγικές που προτείνουν τα παιδιά κατά την επίλυση ενός προβλήματος και τον ιδιαίτερο τρόπο σκέψης τους.

³ Ως διδακτική στρατηγική, η συν-οικοδόμηση αναφέρεται στη διαδικασία όπου εκπαιδευτικός και παιδιά, μαζί, δημιουργούν νοήματα και αποκτούν γνώσεις για τον κόσμο. Η διαδικασία αυτή θεωρείται ότι εμπλουτίζει το πρόγραμμα σπουδών με τις «φωνές» και τις προοπτικές των παιδιών

- ✓ Αναγνωρίζει τις πρωτότυπες και ασυνήθιστες ιδέες και δημιουργίες τους, συζητά μαζί τους γι' αυτές και τα ενθαρρύνει να μοιραστούν τις σκέψεις τους με τα άλλα παιδιά, δείχνοντας έτσι ότι οι ιδέες τους έχουν αξία.
- ✓ Ενθαρρύνει τις συζητήσεις σε μικρές και μεγάλες ομάδες δίνοντας στα παιδιά χρόνο να μιλήσουν για τις ιδέες τους, και προωθώντας έτσι την συν-οικοδόμηση των νοημάτων.

Τέλος, η εκπαιδευτικός ενθαρρύνει την ανάπτυξη μεταγνωστικών στρατηγικών όταν δίνει στα παιδιά τη δυνατότητα να συνεισφέρουν στο σχεδιασμό μιας δραστηριότητας, να επιλέξουν κατάλληλα υλικά και τεχνικές, να συζητήσουν τι είναι περισσότερο ή λιγότερο αποτελεσματικό, να εξηγήσουν τις δυσκολίες που συνάντησαν, να στοχαστούν τις συνέπειες των επιλογών τους και να δράσουν ανάλογα.

Η ανάπτυξη των **μεταγνωστικών στρατηγικών** διευκολύνεται όταν η εκπαιδευτικός, για παράδειγμα:

- Ενθαρρύνει τα παιδιά να προτείνουν ή να εφεύρουν τεχνικές και εργαλεία για να συλλέξουν δεδομένα για το πιο δημοφιλές βιβλίο, φαγητό, παιχνίδι στην τάξη τους ή να δείξουν/ανακοινώσουν τα συμπεράσματά τους σε μια άλλη ομάδα παιδιών μετά από πειραματισμούς με υλικά, τεχνικές και διαδικασίες και να εξηγήσουν τον τρόπο που δούλεψαν.
- Χρησιμοποιεί διάφορα μέσα, όπως έργα των ίδιων των παιδιών, (σχέδια, διαγράμματα, καταγραφές και σημειώσεις, κατασκευές, φωτογραφίες, ατομικούς φακέλους των παιδιών κ.ά.), για να τα διευκολύνει να συνειδητοποιήσουν την πορεία της σκέψης τους ή/και να την αξιολογήσουν: Περιγράφουν τις πληροφορίες που μάζεψαν για τα φύλλα των δέντρων της αυλής, την ιστορία που «διηγείται» το σχέδιό τους, τον τρόπο που σκέφτηκαν κατά την επίλυση ενός λεκτικού προβλήματος πρόσθεσης, τι ήταν εύκολο και τι δύσκολο από αυτά που έκαναν, ή αυτά που έμαθαν από την έρευνα τους.
- Λειτουργεί ως μοντέλο υιοθετώντας μεταγνωστικές στρατηγικές (π.χ. διατύπωση ερωτήσεων, αυτοαξιολόγηση) και χρησιμοποιώντας όρους που επιθυμεί να αξιοποιήσουν τα παιδιά όταν μιλούν για επίλυση ενός προβλήματος, σχεδιασμό μιας έρευνας, έλεγχο μιας υπόθεσης (π.χ. σκέψη, δοκιμή, στρατηγική, προετοιμασία, έρευνα, επιλογή, υπόθεση, πρόβλεψη, επαλήθευση, παρατήρηση, αξιολόγηση).

Δόμηση της προσωπικής ταυτότητας και αυτονομία

Η προσωπική ταυτότητα αναφέρεται στον τρόπο με τον οποίο αναλαμβάνουμε τον εαυτό μας και συνδέεται στενά με την αυτοεκτίμηση. Η δόμηση της προσωπικής ταυτότητας έχει πολλές διαστάσεις και, καθώς δομείται, το άτομο είναι σε θέση να απαντά σε ερωτήματα όπως: «Ποιος είμαι; Τι με κάνει μοναδικό; Σε τι τα καταφέρνω καλά και σε τι όχι; Ποιες είναι οι αξίες μου; Πως πιστεύω ότι με βλέπουν οι άλλοι;» Με άλλα λόγια, αναφέρεται στην ικανότητα του ατόμου να αναγνωρίζει τον εαυτό του ως μια ξεχωριστή και ιδιαίτερη οντότητα, η οποία ορίζεται από εξωτερικά και κυρίως εσωτερικά χαρακτηριστικά. Η προσωπική ιστορία, το περιβάλλον που ζει και αναπτύσσεται το άτομο και οι σχέσεις του με τους άλλους συμβάλλουν στη δόμηση της προσωπικής ταυτότητας.

Η ικανότητα να λειτουργεί κάποιος αυτόνομα συνδέεται άμεσα με την ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας και γίνεται εμφανής όταν το άτομο είναι σε θέση:

- ✓ να υποστηρίζει τα ενδιαφέροντα, τις ανάγκες και τις επιλογές του (π.χ. να παίρνει πρωτοβουλίες, να τολμά να διατυπώνει προτάσεις και να δοκιμάζει),
- ✓ να κάνει σχέδια και να θέτει στόχους, για το μέλλον και τη ζωή του, που βρίσκονται σε συνάφεια με τις αξίες και πεποιθήσεις του.

Γιατί έχει ιδιαίτερη σημασία η οικοδόμηση της προσωπικής ταυτότητας και η ανάπτυξη της αυτονομίας των παιδιών στη σημερινή εποχή;

Από τα πιο σημαντικά εμπόδια για την προσωπική εξέλιξη και την αρμονική κοινωνική ένταξη των ατόμων είναι αφενός η δυσκολία αναγνώρισης και αποδοχής της προσωπικής τους ταυτότητας ή η άρνηση στοιχείων της και αφετέρου η εξάρτησή τους από άλλα άτομα και καταστάσεις. Για παράδειγμα, άτομα που προέρχονται από μειονεκτικά περιβάλλοντα (π.χ. οικονομικοί μετανάστες, γονείς από χαμηλά κοινωνικο-οικονομικά στρώματα), στην προσπάθειά τους να γίνουν αποδεκτά από τους άλλους, συχνά δεν αποδέχονται την προσωπική τους ταυτότητα ή προσπαθούν να καλύψουν κάποια προσωπικά τους χαρακτηριστικά. Καθώς η διαμόρφωση της προσωπικής ταυτότητας και η ανάπτυξη της αυτονομίας επηρεάζουν τόσο τον τρόπο με τον οποίο ανταποκρίνονται τα παιδιά σε σύνθετες και δύσκολες καταστάσεις όσο και τα σχέδια που κάνουν για το μέλλον, γίνεται σαφές πόσο σημαντική είναι η ενίσχυση τους στην προσχολική ηλικία.

Πώς προωθείται η ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας και της αυτονομίας στο νηπιαγωγείο;

Οι θετικές εμπειρίες των παιδιών από τις αλληλεπιδράσεις τους με ενήλικες και συνομηλίκους τα βοηθούν να αναγνωρίσουν τον εαυτό τους ως σημαντικό

άτομο που το σέβονται οι άλλοι. Όταν σχηματίζουν θετική εικόνα για τον εαυτό τους, ενδυναμώνεται το ενδιαφέρον και η ικανότητά τους να αναλαμβάνουν την ευθύνη για τη μάθηση τους και να συμμετέχουν ενεργά στις κοινότητές τους.

Η εκπαιδευτικός αναγνωρίζει και σέβεται τη διαφορετικότητα κάθε παιδιού (προσωπικότητα, ικανότητες, τρόπους έκφρασης και επικοινωνίας, πολιτισμική κληρονομιά) και την αναδεικνύει με θετικό τρόπο, διευκολύνει δηλαδή κάθε παιδί να αναγνωρίσει τα δικά του χαρακτηριστικά, αλλά και των άλλων παιδιών της ομάδας. Ενθαρρύνει συνεχώς τα παιδιά να αυτοεξυπηρετούνται, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να εκφράζουν απορίες, ιδέες, επιθυμίες και συναισθήματα και να διατυπώνουν ερωτήσεις. Προτείνει δραστηριότητες προσαρμοσμένες στις δυνατότητες των παιδιών οι οποίες ταυτόχρονα αποτελούν πρόκληση για τις ικανότητες τους, χωρίς όμως να τις υπερβαίνουν ώστε να απογοητεύονται. Υποστηρίζει και ενθαρρύνει τις προσπάθειές τους, τις επιδοκιμάζει και δείχνει ενθουσιασμό γι αυτές. Είναι συναισθηματικά διαθέσιμη όταν προσπαθούν να εκφράσουν συναισθήματα και σκέψεις. Αφιερώνει χρόνο για να αλληλεπιδράσει και να συζητήσει με κάθε παιδί. Μοιράζεται συγκεκριμένες επιτυχίες των παιδιών με τις οικογένειές τους (π.χ. σε ατομικές συναντήσεις παρουσιάζει τον ατομικό φάκελο, ή στέλνει στο σπίτι φωτογραφίες από την τάξη με περιγραφή για τη δράση του παιδιού).

Επιπλέον, τα παιδιά αναπτύσσουν την προσωπική ταυτότητα και την αυτονομία τους όταν τους δίνονται ευκαιρίες να:

- ✓ Εντοπίζουν κοινά στοιχεία και διαφορές μεταξύ τους και να συζητούν γι' αυτά (οικογενειακές συνήθειες, μητρική γλώσσα, αγαπημένα παιχνίδια κ.ά.).
- ✓ Μιλούν για τις εμπειρίες τους έξω από το σχολείο και να εκφράζουν τα συναισθήματά τους.
- ✓ Εξερευνούν διαφορετικές ταυτότητες, ρόλους και απόψεις με το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι.
- ✓ Θέτουν στόχους και τους υλοποιούν προγραμματίζοντας πώς θα δράσουν.
- ✓ Κάνουν επιλογές και τις αιτιολογούν.
- ✓ Συζητούν για τον τρόπο συμμετοχής τους σε μια ομαδική δραστηριότητα, για το τι θα άλλαζαν σε μια επόμενη εργασία τους.

3. Κοινωνικές ικανότητες και ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη

Οι κοινωνικές ικανότητες διευκολύνουν τα άτομα να συμμετέχουν στην κοινωνική ζωή και να επιλύουν διαφορές και συγκρούσεις με εποικοδομητικό τρόπο. Συμπεριλαμβάνουν ικανότητες όπως η αποτελεσματική επικοινωνία και συνεργασία σε διαφορετικά περιβάλλοντα και η διαπραγμάτευση σε κλίμα εμπιστοσύνης, αποδοχής και σεβασμού των άλλων.

Οι ικανότητες που σχετίζονται με την ιδιότητα του πολίτη διευκολύνουν τα άτομα να συμμετέχουν πλήρως στην κοινωνική ζωή και αφορούν σε επιμέρους ικανότητες όπως έκφραση αλληλεγγύης, ενδιαφέρον για κοινωνικά προβλήματα, υπευθυνότητα απέναντι στον εαυτό μου και τους άλλους, έλεγχο της συμπεριφοράς και τήρηση κανόνων. Οι ικανότητες και οι συμπεριφορές που χρειάζεται κάποιος για να «ζει μαζί με τους άλλους» και να συμμετέχει αποτελεσματικά σε κοινωνικές δραστηριότητες ποικίλουν ανάλογα με την ηλικία, με το πολιτισμικό πλαίσιο και με τις ειδικές συνθήκες τις οποίες αντιμετωπίζει σε διάφορες περιόδους της ζωής του.

Για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας οι κοινωνικές ικανότητες είναι συνάρτηση της ολόπλευρης ανάπτυξής τους και διευρύνονται καθώς το παιδί μεγαλώνει και επικοινωνεί όλο και πιο αποτελεσματικά με τους άλλους. Σχετίζονται δε με την ικανότητα του παιδιού να αναπτύσσει

αλληλεπιδράσεις με νόημα μέσα σε συγκεκριμένα κοινωνικο-πολιτισμικά πλαίσια, να αναγνωρίζει και να αντιδρά κατάλληλα στις ιδέες, τις δράσεις και τα συναισθήματα των άλλων, να σέβεται τις ανάγκες τους, να ζητά και να παρέχει βοήθεια.

Ποιος είναι ο ρόλος των κοινωνικών ικανοτήτων στη σημερινή εποχή;

Σήμερα τα παιδιά μεγαλώνουν σε όλο και περισσότερο ποικιλόμορφες κοινωνίες. Τα άτομα καλούνται να λειτουργούν αποτελεσματικά στα πλαίσια διαφορετικών ομάδων κατά τη διάρκεια της ζωής τους, καθώς ανήκουν ταυτόχρονα σε διαφορετικές κοινωνικές ομάδες και εναλλάσσουν συχνά χώρους εργασίας και τόπους διαμονής. Οι Τ.Π.Ε. μεταξύ άλλων, έχουν φέρει νέες κοινωνικές πρακτικές που έχουν αλλάξει ριζικά τον τρόπο με τον οποίο κάνουμε πολλές καθημερινές δραστηριότητες στη ζωή μας. Για παράδειγμα η εξέλιξη των ηλεκτρονικών κοινωνικών δικτύων (π.χ. facebook, twitter κ.ά.) και η αυξανόμενη χρήση τους, επιτρέπει στους ανθρώπους να επικοινωνούν συνεχώς με άλλους και να αποκτούν νέους φίλους από πολλά και διαφορετικά μέρη, με τους οποίους μπορεί να μην έχουν συναντηθεί ποτέ. Ταυτόχρονα, οι σημερινές κοινωνίες έχουν ανάγκη περισσότερο από ποτέ την ανάπτυξη πνεύματος ομαδικότητας, συνεργασίας και ενδιαφέροντος για τα κοινά, ειδικά από τους νέους ανθρώπους. Το νηπιαγωγείο καλείται να καλλιεργήσει τις κοινωνικές ικανότητες, που θα

βοηθήσουν τα παιδιά μελλοντικά να γίνουν ενεργοί πολίτες και να λειτουργούν ευέλικτα στα διαφορετικά κοινωνικά περιβάλλοντα στα οποία θα βρεθούν κατά τη διάρκεια της ζωής τους.

Πώς προωθείται η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων στο νηπιαγωγείο;

Οι κοινωνικές ικανότητες των παιδιών αναπτύσσονται πιο εύκολα σε περιβάλλοντα όπου οι ενήλικες επιδεικνύουν αυτές τις ικανότητες με την καθημερινή τους συμπεριφορά προς τα παιδιά αλλά και άλλους ενήλικες. Εκπαιδευτικοί και γονείς αποτελούν πρότυπο για τα παιδιά. Επιπλέον, η ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων υποστηρίζεται σε νηπιαγωγεία όπου υπάρχει κλίμα συνεργασίας και αλληλεγγύης μεταξύ όλων των εμπλεκόμενων και προωθείται ένα θετικό κοινωνικό περιβάλλον, δηλαδή, ένα περιβάλλον στο οποίο όλα τα παιδιά νιώθουν ότι ανήκουν σε μια κοινότητα, έχουν υποχρεώσεις αλλά και δικαίωμα συμμετοχής, δημιουργίας και διαμόρφωσης της μαθησιακής κουλτούρας⁴ αυτής της κοινότητας.

⁴ Μια ομάδα ατόμων τα οποία αλληλεπιδρούν με διάθεση να μάθουν, να διερευνούν και να δημιουργούν γνώση που ανήκει σε όλους. Η διαδικασία αυτή απαιτεί αμοιβαίο σεβασμό, πειραματισμό και συνεχή αναστοχασμό απ' όλη την ομάδα.

Τα παιδιά αναπτύσσουν κοινωνικές ικανότητες όταν για παράδειγμα:

- ✓ Ενθαρρύνονται να μοιράζονται πλευρές του πολιτισμού τους με τα άλλα παιδιά.
- ✓ Συμμετέχουν σε κοινές προσπάθειες για την επίτευξη ενός στόχου (π.χ. μια κατασκευή ή τη διακόσμηση της τάξης).
- ✓ Προτρέπονται να διαπραγματεύονται μεταξύ τους (π.χ. να λύσουν μια διένεξη, να θέσουν κανόνες λειτουργίας της τάξης, να αποφασίσουν πώς θα υλοποιήσουν μια δημοσκόπηση στην τάξη).
- ✓ Ενθαρρύνονται να υπερασπίζονται τη γνώμη τους με επιχειρήματα, αλλά και ταυτόχρονα να είναι ανοιχτοί σε διαφορετικές απόψεις.
- ✓ Αναλαμβάνουν διάφορους ρόλους σε καθημερινές δραστηριότητες της τάξης (π.χ. του βοηθού ή διευκολυντή, του συνεργάτη, συμμετέχουν σε ομάδες καθηκόντων).

Πώς εμφανίζονται οι βασικές ικανότητες μέσα στο πρόγραμμα για το Νηπιαγωγείο;

Οι ικανότητες αυτές διαχέονται και εφαρμόζονται σε όλο το πρόγραμμα σπουδών του Νηπιαγωγείου, καθώς διατρέχουν όλες τις μαθησιακές περιοχές. Σε κάθε μαθησιακή περιοχή παρέχονται ευκαιρίες, τις οποίες μπορεί να εκμεταλλευτεί η εκπαιδευτικός κατά τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό, ώστε να προωθήσει την ανάπτυξή τους.

Ταυτόχρονα, επειδή όλες αποτελούν ουσιαστικά εργαλεία για τη μάθηση, η αξιοποίησή τους κατά την εκπαιδευτική διαδικασία, καθώς αναπτύσσονται, υποστηρίζει και διευκολύνει την επίτευξη στόχων σε κάθε μαθησιακή περιοχή. **Ωστόσο, κάθε βασική ικανότητα μπορεί να αναδεικνύεται και να υποστηρίζεται με πιο συστηματικό τρόπο σε κάποιες μαθησιακές περιοχές από ότι σε άλλες.**

Συγκεκριμένα, η **ανάπτυξη της ικανότητας επικοινωνίας** έχει άμεση και ιδιαίτερα στενή σχέση με το πρόγραμμα των μαθησιακών περιοχών «Τ.Π.Ε.», «Γλώσσα» και «Πολιτισμός-Τέχνες». Εκεί προτείνονται **τρόποι ανάπτυξης χρήσης και συνδυασμού** των διαφορετικών μέσων αναπαράστασης επικοινωνίας (προφορικός και γραπτός λόγος, εικαστικά, χορός-κίνηση, μουσική κ.ά.), ενώ στις άλλες μαθησιακές περιοχές προωθείται κυρίως η αξιοποίησή τους, η χρήση τους δηλαδή από τα παιδιά για διάφορους σκοπούς και σε διαφορετικές περιστάσεις.

Η **δημιουργική και κριτική σκέψη** υποστηρίζεται συστηματικά στις μαθησιακές περιοχές «Γλώσσα», «Μαθηματικά», «Φυσικές Επιστήμες» και «Κοινωνικές Επιστήμες», καθώς οι περιοχές αυτές συγκροτούνται από περιεχόμενα που αναδεικνύουν σχέσεις, θέτουν προβληματισμούς, στηρίζονται στη δοκιμή διαφορετικών στρατηγικών επίλυσης προβλημάτων, κινητοποιούν διαδικασίες διαπραγμάτευσης των νοημάτων και αξιολόγησης καταστάσεων και συμπεριφορών. Ωστόσο, η ικανότητα δημιουργικής και κριτικής σκέψης μπορεί εξίσου

να αναπτυχθεί μέσω όλων των μαθησιακών περιοχών ανάλογα με τη στάση που θα υιοθετήσει η εκπαιδευτικός προς τη μαθησιακή διαδικασία και την εμπλοκή των νηπίων με τα επιμέρους μαθησιακά περιεχόμενα.

Για την ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας, της αυτονομίας του παιδιού και των κοινωνικών ικανοτήτων του, οι εκπαιδευτικοί θα βρουν πλούσιο υλικό κυρίως στην μαθησιακή περιοχή «Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη», αλλά και σε Ενότητες των «Κοινωνικών Επιστημών» (βλ. «Κοινωνία και Οικονομία», «Άνθρωποι, χώρος και περιβάλλον»).

Πώς συνδέονται οι βασικές ικανότητες μεταξύ τους;

Οι βασικές ικανότητες αλληλοσυνδέονται, εξαρτώνται και υποστηρίζουν η μια την άλλη.

Καθώς τα παιδιά σταδιακά βελτιώνουν την ικανότητα χρήσης των μέσων αναπαράστασης και επικοινωνίας αποκτούν με αυτό τον τρόπο νέα εργαλεία σκέψης που τα βοηθάνε να αναπτύξουν τη δημιουργική και κριτική τους σκέψη. Ταυτόχρονα η ικανότητα αυτή μπορεί να βοηθήσει τα παιδιά να εκφράσουν και να προβάλουν τα ενδιαφέροντα και τις δυνατότητές τους, να ανακαλύψουν τι θέλουν να μάθουν και να πάρουν σταδιακά ευθύνη για τη δική τους μάθηση. Καθώς βελτιώνουν την ικανότητα επικοινωνίας με τους άλλους διευκολύνεται και η ανάπτυξη των κοινωνικών

ικανοτήτων τους, όπως να συνεργάζονται και διαχειρίζονται πιο αποτελεσματικά τις συγκρούσεις, να διαπραγματεύονται τις απόψεις τους και να χτίζουν στέρεες σχέσεις.

Τέλος, όταν τα παιδιά είναι ικανά να εκφράζουν και να επικοινωνούν αποτελεσματικά συναισθήματα και σκέψεις είναι πιο εύκολο να αυτονομηθούν και να αναπτύξουν θετικό αυτό-συναίσθημα. Το ίδιο μπορεί να συμβεί όταν εφευρίσκουν πρωτότυπες ιδέες και καταφέρνουν να διαχειριστούν και να επιλύσουν προβλήματα εφαρμόζοντας ευρηματικές στρατηγικές.

Η ανάπτυξη της προσωπικής ταυτότητας και της αυτονομίας συμβάλλει στην ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων. Καθώς δηλαδή τα παιδιά αναγνωρίζουν διάφορα προσωπικά χαρακτηριστικά τους (π.χ. ικανότητες και συμπεριφορές), αντιλαμβάνονται ταυτόχρονα διαφορές και ομοιότητες με χαρακτηριστικά των άλλων κι έτσι μαθαίνουν να αναγνωρίζουν και να σέβονται τους άλλους γι' αυτό που είναι. Επίσης, η ικανότητα συνεργασίας διευκολύνει τα παιδιά να συμμετέχουν σε ομαδικές εργασίες, να διαχειρίζονται προβλήματα ομαδικά και να μαθαίνουν από τους συνομηλίκους τους. Τέλος, η δημιουργία σχέσεων με άλλα παιδιά και η ενεργητική συμμετοχή σε ομαδικά έργα, ενισχύει την αυτοπεποίθησή τους, εδραιώνει την αποφασιστικότητά τους και τα βοηθά να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες.

ΒΑΣΙΚΕΣ ΑΡΧΕΣ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΗΝ ΠΡΟΣΧΟΛΙΚΗ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗ

ΑΝΑΓΝΩΡΙΖΟΝΤΑΣ ΤΗ ΔΙΑΦΟΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑ & ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΝΤΑΣ ΔΙΑΦΟΡΟΠΟΙΗΜΕΝΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ

Διαστάσεις της διαφορετικότητας

Τα παιδιά προέρχονται από διαφορετικές μορφές οικογένειας και ταυτόχρονα είναι πολίτες της δικής τους τοπικής κοινότητας και του ευρύτερου κόσμου. Αυτή η διαφορετικότητα εμπεριέχει δημογραφικές διαστάσεις όπως φύλο, ηλικία, εθνική ή τοπική προέλευση, κοινωνικοοικονομικές ομάδες, μητρική γλώσσα και ειδικές ανάγκες καθώς και διαστάσεις που σχετίζονται με τον τρόπο ζωής, όπως εμπειρίες, ενδιαφέροντα, φίλοι, αξίες, στάσεις, τρόπο σκέψης και μάθησης.

Για χρόνια επικρατούσε η άποψη ότι οι τάξεις στις οποίες φοιτούν παιδιά μιας συγκεκριμένης ηλικίας και με κοινή καταγωγή είναι ομοιογενείς. Τα στοιχεία όμως που είναι κοινά για μια ομάδα παιδιών μιας συνηθισμένης τάξης ελληνικού νηπιαγωγείου περιορίζονται στην ηλικία

(4-6 ετών) και στο γεγονός ότι αποτελούν μέλη της ίδιας τάξης. Κάθε τάξη είναι ένας χώρος πολυμορφίας, καθώς κάθε παιδί αποτελεί μια ιδιαίτερη προσωπικότητα και ανήκει ταυτόχρονα σε πολλές διαφορετικές ομάδες. Η αβίαστη ένταξη των παιδιών σε κατηγορίες με βάση ένα χαρακτηριστικό τους ή η αντιμετώπιση τους ως αντιπροσωπευτική περίπτωση μιας συγκεκριμένης ομάδας (π.χ. «παιδί μεταναστών» ή «παιδί χωρισμένων γονιών») δεν μπορεί παρά να οδηγήσει σε απλοϊκούς διαχωρισμούς, στερεότυπα και «ταμπέλες».

Παρά το γεγονός ότι η ανομοιογένεια στους χώρους εκπαίδευσης είναι μια πραγματικότητα - και πιο έντονη τα τελευταία χρόνια με τα μεταναστευτικά ρεύματα - συχνά αντιμετωπίζεται από τους εκπαιδευτικούς είτε ως εμπόδιο είτε ως τυχαίο ή περιστασιακό γεγονός. Αυτές οι δύο στάσεις υποδηλώνουν δυσκολία αποδοχής της διαφορετικότητας και εμποδίζουν την παροχή ίσων ευκαιριών για όλα τα παιδιά.

Τι είναι η διαφοροποιημένη παιδαγωγική προσέγγιση;

Μια από τις προτεραιότητες του νέου προγράμματος σπουδών για το νηπιαγωγείο είναι να προωθήσει την αναγνώριση και το σεβασμό της διαφορετικότητας. Η μαθησιακή διαδικασία μέσα σε ένα τέτοιο πλαίσιο αντανakλάται σε μια παιδαγωγική που:

- ✓ αποδέχεται ως 'πλεονεκτήματα' - και όχι ως εμπόδιο - τις ποικίλες οικογενειακές και κοινωνικοπολιτισμικές εμπειρίες των μικρών παιδιών
- ✓ αντιμετωπίζει τα παιδιά με διαφορετικά μαθησιακά προφίλ ως ικανά να μαθαίνουν με διαφορετικούς τρόπους - και όχι ως παιδιά περιορισμένων ικανοτήτων
- ✓ αξιοποιεί τις διαφορετικές εμπειρίες των παιδιών στο πλαίσιο της εκπαιδευτικής διαδικασίας και τους δίνει την ευκαιρία να τις μοιραστούν με τους άλλους, εξασφαλίζοντας έτσι οφέλη για όλους.

Ως **διαφοροποιημένη διδασκαλία** ορίζεται η διδακτική προσέγγιση σύμφωνα με την οποία οι εκπαιδευτικοί δίνοντας απόλυτη προτεραιότητα σε ιδιαιτερότητες του μαθητή ή μικρών ομάδων μαθητών, όπως είναι το κοινωνικοπολιτισμικό κεφάλαιο, τα αποθέματα γνώσεων και εμπειριών, οι ιδιαίτερες ικανότητες και τα ενδιαφέροντά τους, οι τρόποι αναπαράστασης και επικοινωνίας που προτιμούν και οι τρόποι που μαθαίνουν:

- σχεδιάζουν προγράμματα,
- επιλέγουν διδακτικές μεθοδολογίες, στρατηγικές και διδακτικά μέσα και
- οργανώνουν μαθησιακές εμπειρίες ώστε να ανταποκρίνονται στις διαφορετικές ανάγκες τους.

Διαφοροποίηση της διδασκαλίας μπορεί να επιτευχθεί **σε τέσσερα διαφορετικά επίπεδα** με βάση πάντα τις ιδιαιτερότητες των παιδιών μιας τάξης:

1. **Το περιεχόμενο:** αφορά αυτό που το Πρόγραμμα Σπουδών προτείνει να προσεγγίσουν τα παιδιά (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις) και μπορεί να επιτευχθεί στο νηπιαγωγείο όταν διαφορετικές ομάδες εργασίας ασχολούνται με διαφορετικές πτυχές ενός θέματος, μίας έννοιας, ενός γνωστικού αντικειμένου ανάλογα με το ενδιαφέρον τους ή τις ιδιαίτερες ικανότητες που επιδεικνύουν. Για παράδειγμα, κατά τη διερεύνηση του εσωτερικού του ανθρώπινου σώματος μια ομάδα συλλέγει πληροφορίες και επεξεργάζεται τον ανθρώπινο σκελετό και μια άλλη το κυκλοφορικό σύστημα.
2. **Τη διαδικασία:** αφορά τη μεθοδολογία και το είδος των δραστηριοτήτων που προτείνονται για την προσέγγιση κάποιου περιεχομένου. Διαφοροποίηση στη διαδικασία μπορεί να επιτευχθεί όταν οι εκπαιδευτικοί α) σχεδιάζουν εναλλακτικές δραστηριότητες με βάση το κοινωνικοπολιτισμικό κεφάλαιο, τα αποθέματα γνώσεων και εμπειριών, τις ιδιαίτερες ικανότητες, τα ενδιαφέροντα, των παιδιών της τάξης, τους τρόπους επικοινωνίας (π.χ. ακούγοντας, βλέποντας, δραματοποιώντας, ζωγραφίζοντας) και μάθησης (π.χ. αναλύοντας ή

συνθέτοντας εμπειρίες και πληροφορίες, εφαρμόζοντας ή δημιουργώντας στρατηγικές) που προτιμούν, β) εξασφαλίζουν στα παιδιά διαφορετικά υλικά για την υλοποίηση της ίδιας δραστηριότητας και τους δίνουν την ευκαιρία να επιλέξουν τον τρόπο εργασίας τους (π.χ. για να επιλύσουν ένα πρόβλημα πρόσθεσης μπορούν να χρησιμοποιήσουν πραγματικά αντικείμενα, κάρτες με σύμβολα, χαρτί και μολύβι, άβακα ή υπολογιστή). Κατά το σχεδιασμό διαφοροποιημένων προγραμμάτων θα πρέπει επίσης να εξασφαλίζεται μια ισορροπία ανάμεσα σε δραστηριότητες που προτείνονται από τις εκπαιδευτικούς και δραστηριότητες που επιλέγονται από τα παιδιά. Με αυτό τον τρόπο, τα παιδιά έχουν λόγο στο είδος των δραστηριοτήτων που συμμετέχουν.

3. **Το μαθησιακό περιβάλλον:** αφορά τις ευκαιρίες που δίνονται από το περιβάλλον για διαφορετικούς τρόπους εργασίας. Για παράδειγμα, οι εκπαιδευτικοί οργανώνουν την τάξη έτσι ώστε να υποστηρίζεται η συνεργασία αλλά και η ατομική εργασία, να μπορούν τα παιδιά να εργαστούν με το δικό τους ρυθμό, να υπάρχουν εναλλακτικές προτάσεις για τα παιδιά που ολοκληρώνουν γρήγορα μια δραστηριότητα κ.ά. Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί αξιοποιώντας ιδιαίτερες προτιμήσεις των παιδιών βελτιώνουν και εμπλουτίζουν το περιβάλλον της τάξης (π.χ. φωτεινή

γωνιά με μαξιλάρια, τραπέζι με καρεκλάκια και εργαλεία γραφής, μικρή απομονωμένη γωνιά με λιγότερο φως).

4. **Το αποτέλεσμα:** αφορά τις ευκαιρίες που παρέχονται στα παιδιά να εφαρμόσουν και να δείξουν-αυτά που κατέκτησαν (γνώσεις, δεξιότητες, στάσεις). Διαφοροποίηση ως προς το αποτέλεσμα μπορεί να επιτευχθεί όταν οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν τη χρήση εναλλακτικών μέσων παρουσίασης (π.χ. να 'γράψουν' οδηγίες που να περιγράφουν τα βήματα που ακολούθησαν για να λύσουν ένα πρόβλημα, να δραματοποιήσουν ή να σχεδιάσουν αυτή την ακολουθία, να περιγράψουν λεκτικά τι πρέπει να γίνει, να φωτογραφήσουν ή να βιντεοσκοπήσουν τα στάδια της διαδικασίας, να δημιουργήσουν και να 'διαβάσουν' ένα σχεδιάγραμμα που αναπαριστά συστηματικά τα βήματα της).

Απαραίτητες προϋποθέσεις για μια πετυχημένη διαφοροποιημένη παιδαγωγική προσέγγιση είναι:

A. Η στάση της εκπαιδευτικού

Η εφαρμογή διαφοροποιημένων προσεγγίσεων στην τάξη του νηπιαγωγείου προϋποθέτει αρχικά την αναγνώριση και το σεβασμό της διαφορετικότητας από την εκπαιδευτικό της τάξης. Αυτό σημαίνει με άλλα λόγια ότι, αναγνωρίζει, δίνει αξία, σέβεται και αναδεικνύει στην

ομάδα όταν χρειάζεται τις διαφορετικές εμπειρίες, ικανότητες, ενδιαφέροντα, τρόπους μάθησης και επικοινωνίας των παιδιών καθώς και τις διαφορετικές πρακτικές, αξίες και στάσεις των οικογενειών τους (βλ. Β' μέρος, πρόγραμμα «Προσωπικής και Κοινωνικής Ανάπτυξης», Μαθησιακός Στόχος: «να αποδέχονται τη διαφορετικότητα»).

Η εκπαιδευτικός δεν παρέχει απλά καλύτερες υπηρεσίες στις 'μειονότητες', αλλά ακολουθώντας διαφοροποιημένες παιδαγωγικές προσεγγίσεις προσπαθεί να εξασφαλίσει οφέλη για όλα τα παιδιά.

Β. Ο εκπαιδευτικός σχεδιασμός στηρίζεται στην συστηματική παρατήρηση, καταγραφή και αξιολόγηση της μάθησης των παιδιών

Πρόκειται για μια συνεχή διαδικασία, απαραίτητη για την εφαρμογή διαφοροποιημένων προσεγγίσεων. Οτιδήποτε γνωρίζουν οι εκπαιδευτικοί για κάθε παιδί αποτελεί εφόδιο για τον εκπαιδευτικό σχεδιασμό. Αντιμετωπίζοντας τα ως ικανά και δημιουργικά προσπαθούν συνεχώς να ανακαλύψουν και να προσδιορίσουν τις δυνατότητες, τα ενδιαφέροντα, τις οικογενειακές και κοινωνικές εμπειρίες τους, τις προηγούμενες γνώσεις τους και τους τρόπους μάθησης και επικοινωνίας που προτιμούν. Τους δίνουν ευκαιρίες να αναδείξουν τα παραπάνω, πραγματοποιούν συστηματικά διαδικασίες ανίχνευσης προηγούμενων γνώσεων και

σχεδιάζουν μαθησιακές εμπειρίες αξιοποιώντας τα δυνατά σημεία κάθε παιδιού μέσα στην τάξη. Η προτεινόμενη 'μάθηση' για να είναι κατάλληλη για συγκεκριμένα παιδιά και ομάδες, πρέπει να αποτελεί πρόκληση για αυτά, χωρίς όμως να υπερβαίνει σε μεγάλο βαθμό τις δυνατότητες τους.

Η διαδικασία της αξιολόγησης (βλ. «Αξιολόγηση για τη μάθηση») βοηθά τους εκπαιδευτικούς να βρουν τρόπους να χρησιμοποιήσουν τις υπάρχουσες ικανότητες και γνώσεις, ενδιαφέροντα και κλίσεις των παιδιών, όχι μόνο για να τα εμπλέξουν στις μαθησιακές δραστηριότητες, αλλά και για να προσδιορίσουν 'μαθησιακά μονοπάτια'⁵ για όλα τα παιδιά.

Γ. Συνεργατική μάθηση

Η ευελιξία στη δημιουργία των ομάδων αποτελεί τη σφραγίδα της διαφοροποιημένης προσέγγισης. Οι ευέλικτες ομάδες επιτρέπουν στα παιδιά να δουν τους εαυτούς τους να εργάζονται σε πολλά διαφορετικά

⁵ Όταν οι εκπαιδευτικοί σχεδιάζουν το «μαθησιακό μονοπάτι» ενός παιδιού, διατυπώνουν στόχους και προτείνουν μαθησιακές εμπειρίες και παιδαγωγικές πρακτικές που ταιριάζουν στο δικό του ατομικό προφίλ, έχουν νόημα γι αυτό και μπορούν να το οδηγήσουν στην κατάκτηση νέας μάθησης.

πλαίσια, με διαφορετικές συνθήκες κάθε φορά, αλλά και πάνω σε διαφορετικά έργα. Έτσι, οι εκπαιδευτικοί ενθαρρύνουν τη συνεργασία παιδιών με παρόμοιες ικανότητες κι άλλες φορές με διαφορετικές, όταν για παράδειγμα τους ζητάνε να ολοκληρώσουν έργα με διαφορετικό βαθμό «δυσκολίας» ή διαφορετικές απαιτήσεις. Αντίστοιχα, ευνοούν τη δημιουργία ομάδων παιδιών με κοινά ή με διαφορετικά ενδιαφέροντα, με παρόμοιο ή με διαφορετικό τρόπο μάθησης και επικοινωνίας. Καθώς οι ικανότητες αλλά κι οι προτιμήσεις ενός μαθητή μεταβάλλονται με την πάροδο του χρόνου είναι σημαντικό τα παιδιά να μετακινούνται σε διαφορετικές ομάδες και να αναλαμβάνουν σταδιακά έργα πιο σύνθετα ή πιο απαιτητικά.

Δ. Η συνεργασία με την οικογένεια και το ευρύτερο περιβάλλον του παιδιού

Υιοθετώντας διαφοροποιημένες παιδαγωγικές πρακτικές, οι εκπαιδευτικοί θα πρέπει να λαμβάνουν υπόψη τους το θεμελιώδη ρόλο της οικογένειας και της ευρύτερης κοινότητας στη μάθηση των παιδιών. Η επικοινωνία με τους γονείς είναι κρίσιμη για την εφαρμογή μιας τέτοιας προσέγγισης. Η συνεχής επικοινωνία (οικογένειας – εκπαιδευτικού) εξασφαλίζει μια συνέχεια ανάμεσα στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου και εκείνες της οικογενειακής ζωής. Οι εκπαιδευτικοί εργάζονται με βάση τις πληροφορίες που αντλούν από τους γονείς (π.χ. συνήθειες, προτιμήσεις, παιχνίδια, αγαπημένα βιβλία) κι έτσι

δημιουργούν μαθησιακές εμπειρίες που πραγματικά συνδέονται με τις ικανότητες των παιδιών και με τις οικογενειακές και κοινωνικοπολιτισμικές εμπειρίες τους. Ταυτόχρονα, μοιράζονται με τους γονείς τις παρατηρήσεις και τις καταγραφές τους για τη μάθηση των παιδιών τους, την κοινωνική και συναισθηματική τους εξέλιξη, αξιοποιώντας διάφορες μορφές επικοινωνίας (βλ. «Η σημασία της συνεργασίας με την οικογένεια»). Με αυτόν τον τρόπο, οι γονείς είναι δυνατόν να αρχίσουν να αντιλαμβάνονται και να κατανοούν τις μαθησιακές δυνατότητες των παιδιών τους, καθώς και τις ιδιαίτερες ανάγκες τους.

ΟΡΓΑΝΩΝΟΝΤΑΣ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ ΚΑΙ ΤΗ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Τα παιδιά μαθαίνουν με διάφορους τρόπους, σε διάφορα πλαίσια. Μαθαίνουν όταν παίζουν, για παράδειγμα κρυφτό με τους φίλους τους και αναπτύσσουν στρατηγικές για να κερδίσουν, ή με το οικοδομικό υλικό δημιουργώντας σύνθετες διαδρομές στο χώρο. Μαθαίνουν όταν ακολουθούν ρουτίνες, όπως είναι η τακτοποίηση της τάξης τους και η τοποθέτηση των εργασιών τους στον ατομικό τους φάκελο. Μαθαίνουν επίσης, συνεχώς, συμμετέχοντας σε συνήθειες καταστάσεις της καθημερινής τους ζωής, για παράδειγμα, στρώνοντας το μεσημεριανό τραπέζι, ψωνίζοντας στον φούρνο ή στο μανάβικο μαζί με κάποιον ενήλικα ή ακυρώνοντας το εισιτήριο στο μηχάνημα του αστικού λεωφορείου. Μαθαίνουν επιπλέον, διερευνώντας τον κόσμο γύρω τους και ψάχνοντας απαντήσεις στα ερωτήματα που συχνά τα απασχολούν, για παράδειγμα όταν μαζεύουν πληροφορίες για τη ζωή των μυρμηγκιών στην αυλή του νηπιαγωγείου, στα βιβλία και στο διαδίκτυο ή όταν ψάχνουν να βρουν τρόπους να λύσουν το πρόβλημα του θορύβου στην τάξη τους. Μαθαίνουν τέλος όταν συμμετέχουν σε οργανωμένες δραστηριότητες που εξυπηρετούν συγκεκριμένους μαθησιακούς στόχους. Για παράδειγμα, όταν, παρατηρώντας τη διαδικασία βρασμού του νερού, ενθαρρύνονται να εστιάσουν την προσοχή τους στις φουσκάλες και στην κίνησή τους, να εκφράσουν τις ιδέες τους για το φαινόμενο και να περιγράψουν τη

διαδικασία. Ακόμη όταν αναλαμβάνουν να βρουν ποιο είναι το πιο δημοφιλές βιβλίο της τάξης ‘καταγράφοντας’ τις προτιμήσεις των συμμαθητών τους και ‘αναλύοντας’ τα δεδομένα.

Με άλλα λόγια, μάθηση συμβαίνει σε κάθε ένα από τα ακόλουθα πλαίσια:

1. Παιχνίδι (αυθόρμητο - ελεύθερο και οργανωμένο)
2. Ρουτίνες (καθημερινά επαναλαμβανόμενες δράσεις)
3. Καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, ευκαιριακά ή επίκαιρα περιστατικά
4. Διερευνήσεις (σχέδια εργασίας, μικρές έρευνες, προβλήματα προς επίλυση)
5. Οργανωμένες δραστηριότητες ή οργανωμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων

Η οργάνωση της μαθησιακής διαδικασίας αποτελεί μια σύνθετη εργασία, η οποία ενώ είναι κύρια ευθύνη της εκπαιδευτικού, εμπεριέχει την ενεργή συμμετοχή των παιδιών και συχνά και των γονέων. **Παιδιά και εκπαιδευτικοί, αξιοποιώντας τα πέντε μαθησιακά πλαίσια, μπορούν να παίρνουν από κοινού αποφάσεις** για τους στόχους της μαθησιακής διαδικασίας, τα θέματα και το περιεχόμενο που προσεγγίζουν, το είδος των δραστηριοτήτων που οργανώνουν, τη σύσταση των

ομάδων κλπ. Κάποιες μαθησιακές εμπειρίες προκύπτουν αυθόρμητα ή προτείνονται από τα παιδιά μέσα από τις ερωτήσεις και τους προβληματισμούς τους ενώ άλλες οργανώνονται από την εκπαιδευτικό, καθώς επιλέγει συγκεκριμένους στόχους με βάση τις ανάγκες της τάξης της. Από αυτές, σε κάποιες μπορεί να συμμετέχουν και οι γονείς ή άλλα μέλη της ευρύτερης κοινότητας, όπως μαθητές και εκπαιδευτικοί του δημοτικού. Έτσι, οι στόχοι των μαθησιακών περιοχών του προγράμματος υλοποιούνται **καθώς τα παιδιά μετακινούνται από το ένα μαθησιακό πλαίσιο στο άλλο** και εμπλέκονται σε ποικίλες **μαθησιακές εμπειρίες** ατομικά, σε μικρές ή μεγάλες ομάδες.

Στη συνέχεια παρουσιάζονται πιο αναλυτικά τα κύρια χαρακτηριστικά των πέντε μαθησιακών πλαισίων, ο τρόπος που συνδέονται με τη μάθηση και διδασκαλία, καθώς και ο ρόλος της εκπαιδευτικού σε κάθε ένα από αυτά. Σε κάθε περίπτωση, η εκπαιδευτικός θα πρέπει να γνωρίζει ότι **κατά την εκπαιδευτική διαδικασία δεν υπάρχουν αυστηρές, διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα στα πέντε μαθησιακά πλαίσια.**

Για παράδειγμα, η υλοποίηση ενός προγράμματος διερεύνησης για τα έντομα μπορεί να ξεκινά από την καθημερινή **ρουτίνα** του διαλείμματος στο προαύλιο, να περιλαμβάνει **οργανωμένες δραστηριότητες** συστηματικής παρατήρησης για συλλογή δεδομένων στο εξωτερικό περιβάλλον, **οργανωμένες δραστηριότητες** αναπαράστασης, ανάλυσης και επεξεργασίας των δεδομένων που συλλέχθηκαν στο **ελεύθερο ή κατευθυνόμενο παιχνίδι** με ομοιώματα εντόμων και χρήση εργαλείων παρατήρησης (π.χ. μεγεθυντικό φακό), δραματοποίηση **σχετικών καταστάσεων από την καθημερινή ζωή**, και τέλος **οργανωμένες δραστηριότητες** εξαγωγής συμπερασμάτων μέσω ιχνογραφήματος και κατασκευής ενός βιβλίου για τα έντομα.

1. Παιχνίδι

Το παιχνίδι θεωρείται «**κυρίαρχη δραστηριότητα**» για κάθε πλευρά (κοινωνική, συναισθηματική, νοητική και κινητική) της ανάπτυξης και της μάθησης των παιδιών που βρίσκονται στην ηλικία 4-7 ετών. Μέσα από το παιχνίδι αναπτύσσονται και μαθαίνουν, καθώς αλληλεπιδρούν με άλλα παιδιά κι ενήλικες, συναντούν και διαχειρίζονται συγκρούσεις, δοκιμάζουν τις δυνατότητές τους, εμπλέκονται σε ρεαλιστικά και φανταστικά σενάρια, ανακαλύπτουν και

ελέγχουν ιδέες, επιλύουν προβλήματα, δημιουργούν και αυτοσχεδιάζουν.

Υπάρχουν αρκετοί τρόποι κατηγοριοποίησης των διαφορετικών ειδών παιχνιδιού στο νηπιαγωγείο: κινητικό, κοινωνικό, δημιουργικό, φανταστικό, κοινωνικο-δραματικό, παιχνίδι χειρισμού αντικειμένων, παιχνίδι με κανόνες, παιχνίδι διερεύνησης, κ.ά. Ωστόσο, ένα παιχνίδι δεν είναι πάντα εύκολο να ενταχθεί σε μια και μόνο κατηγορία, ενώ πολλές κατηγορίες ως ένα βαθμό αλληλεπικαλύπτονται (π.χ. παιχνίδι διερεύνησης και δημιουργικό). Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται χαρακτηριστικά παραδείγματα όπου εμπλέκονται διάφορα είδη παιχνιδιού.

Πίνακας 1. Είδη παιχνιδιού που εμπλέκονται στα παιχνίδια των παιδιών

Παραδείγματα	Είδη παιχνιδιού που εμπλέκονται
Παίζουν μπόουλινγκ στην αυλή ή ομαδικά παραδοσιακά παιχνίδια όπως μήλα, αγάλματα, στρατιωτάκια, τυφλόμυγα κλπ.	Πρόκειται για κινητικά παιχνίδια και ταυτόχρονα για παιχνίδια με κανόνες
Εξερευνούν τις μαγνητικές ιδιότητες χρησιμοποιώντας μαγνήτες και διάφορα άλλα υλικά, ενώ ταυτόχρονα δημιουργούν περίεργες συνθέσεις.	Πρόκειται για παιχνίδι διερεύνησης καθώς τα παιδιά διερευνούν τις ιδιότητες των μαγνητών και ανακαλύπτουν διάφορους τρόπους για να κάνουν τις συνθέσεις, αλλά ταυτόχρονα είναι δημιουργικό παιχνίδι (δημιουργούν περίεργες συνθέσεις) και παιχνίδι χειρισμού αντικειμένων .

Πίνακας 1. Είδη παιχνιδιού που εμπλέκονται στα παιχνίδια των παιδιών (συνέχεια)

Παραδείγματα	Είδη παιχνιδιού που εμπλέκονται
Οργανώνουν τα βαφτίσια του μωρού, φτιάχνουν προσκλήσεις, τις στέλνουν με το ταχυδρομείο και κάνουν τα βαφτίσια.	Πρόκειται κυρίως για κοινωνικό - δραματικό παιχνίδι , όπου τα παιδιά πλάθουν μια ιστορία από την καθημερινή τους ζωή και αναλαμβάνουν ρόλους. Ταυτόχρονα όμως εμπλέκονται και άλλα είδη παιχνιδιού, όπως το παιχνίδι διερεύνησης και χειρισμού αντικειμένων , όταν δηλαδή μεταμορφώνουν αντικείμενα ώστε να αποκτήσουν άλλη χρήση (π.χ. ένα χαρτόκουτο ζωγραφίζεται και γίνεται ταχυδρομείο) ή όταν δημιουργούν νέα αντικείμενα (π.χ. δημιουργούν προσκλήσεις).
Μια παρέα παιδιών παίζουν με το οικοδομικό υλικό και αναζητούν τρόπους να κατασκευάσουν και να ισορροπήσουν μια γέφυρα, ενώ ταυτόχρονα πλάθουν μια ιστορία, στην οποία οι ήρωες είναι τα ανθρωπάκια που φτιάχνουν από πλαστελίνη, τα οποία αναπτύσσουν διαλόγους μεταξύ τους.	Και σε αυτή την περίπτωση το παιχνίδι χειρισμού αντικειμένων (κατασκευές με οικοδομικό υλικό και με πλαστελίνη) συνδυάζεται με το κοινωνικο-δραματικό παιχνίδι (δημιουργία της ιστορίας και χαρακτήρων, ανάληψη ρόλων, αλληλεπίδραση και προφορική επικοινωνία) και με το παιχνίδι διερεύνησης (αναζητούν τρόπους κατασκευής & ισορροπίας της γέφυρας)
Παίζουν με προγραμματιζόμενα παιχνίδια όπως ρομπότ Bee-Bot και επιλύουν χωρικά προβλήματα (π.χ. https://www.learningplace.com.au/uploads/documents/store/doc_669_2468_beebotguideA4v2.pdf)	Πρόκειται για παιχνίδι διερεύνησης και παιχνίδι κανόνων , καθώς τα παιδιά ψάχνουν να βρουν τρόπους να λύσουν τα διάφορα προβλήματα μετακίνησης από το ένα σημείο στο άλλο, ακολουθώντας κανόνες και αποφεύγοντας διάφορα εμπόδια.

Γιατί το παιχνίδι αποτελεί ένα δυναμικό πλαίσιο μάθησης και ανάπτυξης;

- ✓ Μέσω του παιχνιδιού τα παιδιά αναπτύσσουν βασικές ικανότητες όπως:
 - ◇ να αλληλεπιδρούν και να συνεργάζονται με συνομηλίκους και ενήλικες θέτοντας και υλοποιώντας κοινούς στόχους,
 - ◇ να επικοινωνούν επεκτείνοντας τις γλωσσικές ικανότητες τους, εξερευνώντας και χρησιμοποιώντας διαφορετικά μέσα έκφρασης και αναπαράστασης της σκέψης, των εμπειριών και των συναισθημάτων τους (όπως κοινωνικο-δραματικό παιχνίδι, σχέδιο-ζωγραφική, κατασκευές, κουκλοθέατρο, κίνηση κ.ά.),
 - ◇ να λειτουργούν υπεύθυνα και αυτόνομα, να αναλαμβάνουν πρωτοβουλίες, να υποστηρίζουν τις επιλογές τους (χτίζοντας έτσι την προσωπική τους ταυτότητα) και να τολμούν να δοκιμάζουν μέσα στην ασφάλεια που τους παρέχει το παιχνίδι,
 - ◇ να διατυπώνουν ερωτήματα και να θέτουν προβλήματα,
 - ◇ να αναπτύσσουν στρατηγικές για να λύσουν προβλήματα,
 - ◇ να εφαρμόζουν δημιουργικά τις γνώσεις τους σε νέες καταστάσεις.

- ✓ Το παιχνίδι παρέχει στα παιδιά πολλαπλές ευκαιρίες να προσεγγίσουν γνώσεις και δεξιότητες από διαφορετικές μαθησιακές περιοχές.

- ✓ Βοηθάει τα παιδιά να ανακαλύψουν χαρακτηριστικά του κόσμου που τα περιβάλλει, καθώς παίζοντας μοιράζονται και διαπραγματεύονται διαφορετικές κοινωνικές και πολιτισμικές εμπειρίες (π.χ. με το κοινωνικο-δραματικό παιχνίδι δοκιμάζουν καθημερινούς ρόλους οικείων ανθρώπων), διερευνούν ιδέες, θέματα και γεγονότα που τα εντυπωσιάζουν και κεντρίζουν τη περιέργειά τους

- ✓ Όταν τα παιδιά μαθαίνουν μέσα από το παιχνίδι αναπτύσσουν θετικές στάσεις απέναντι στη μάθηση.

Το παιχνίδι επίσης, αποτελεί κατάλληλο πλαίσιο για συλλογή σημαντικών πληροφοριών για τα παιδιά. Για παράδειγμα, καθώς οι εκπαιδευτικοί τα παρατηρούν στο ελεύθερο παιχνίδι, αναγνωρίζουν ενδιαφέροντα και προτιμήσεις, διαπιστώνουν γνώσεις και δεξιότητες που ήδη κατέκτησαν και στάσεις που έχουν υιοθετήσει. Όλα αυτά μπορούν αργότερα να τα αξιοποιήσουν στο σχεδιασμό άλλων μαθησιακών εμπειριών (βλ. «Αξιολόγηση για τη μάθηση»).

Κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού η εκπαιδευτικός μπορεί, για διαφορετικούς λόγους (π.χ. να συλλέξει πληροφορίες, να εμπλουτίσει τη θεματολογία ή το λεξιλόγιο των παιδιών κ.ά.), να αναλάβει **ποικίλους ρόλους**: να παρατηρεί και να 'ακούει' τα παιδιά, να παίζει μαζί τους, να δημιουργεί προκλήσεις, να υιοθετεί συμπεριφορές και ρόλους, να δίνει ιδέες για δράσεις κ.ά.

Επειδή το παιχνίδι συμβαίνει παντού και ιδιαίτερα στο οικογενειακό περιβάλλον, η εκπαιδευτικός αναγνωρίζοντας τη σημασία του αναλαμβάνει να 'δείξει' και στους γονείς τις διαφορετικές διαστάσεις του, καθώς και τον τρόπο με τον οποίο συμβάλλει στη μάθηση και ανάπτυξη των παιδιών. Είναι σημαντικό να τους ενθαρρύνει να υποστηρίξουν το παιχνίδι των παιδιών στο σπίτι ή σε άλλα περιβάλλοντα, καθώς οι γονείς δεν διαθέτουν απαραίτητα παιδαγωγικές γνώσεις και μπορεί επίσης να μην έχουν παρόμοιες προσωπικές εμπειρίες (βλ. «Η σημασία της συνεργασίας με την οικογένεια»).

2. Ρουτίνες

Οι ρουτίνες είναι οι επαναλαμβανόμενες δράσεις που συνήθως συμβαίνουν με τον ίδιο ή με παρόμοιο τρόπο κάθε μέρα και σε σχετικά σταθερές χρονικές στιγμές, αποτελούν δε αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας και προϋπόθεση της λειτουργίας του νηπιαγωγείου. Κάποιες από αυτές τις συναντάμε σε όλα τα νηπιαγωγεία, ενώ άλλες σε συγκεκριμένες τάξεις. Ο τρόπος επίσης με τον οποίο υλοποιούνται συχνά διαφέρει από τη μια τάξη στην άλλη, ενώ μπορεί να προκύπτει και ως αποτέλεσμα διαπραγμάτευσης μεταξύ εκπαιδευτικού και παιδιών.

Συνήθεις **ρουτίνες** στο νηπιαγωγείο είναι: το ημερολόγιο, το παρουσιολόγιο, το κολατσιό, η τακτοποίηση μετά το παιχνίδι ή άλλες δραστηριότητες και το διάλειμμα. Ρουτίνες όμως, είναι και άλλες συνήθειες μιας τάξης όπως, ο δανεισμός βιβλίων και η σημείωση των τίτλων από τα παιδιά κάθε Παρασκευή, η ώρα επιλογής εργασιών από το παιδί για τον ατομικό φάκελο του, η ώρα συνάντησης για όλη την ομάδα με σκοπό το σχεδιασμό των δράσεων της ημέρας, η ώρα χαλάρωσης και ξεκούρασης κ.ά.

Οι ρουτίνες, γενικά, συμβάλλουν στην ανάπτυξη της υπευθυνότητας, της αυτονομίας και του αυτοέλεγχου των παιδιών. Ο επαναλαμβανόμενος όμως χαρακτήρας τους και η αναγκαιότητα να συμβαίνουν εξασφαλίζουν πολλές ευκαιρίες όχι μόνο για αυθόρμητη μάθηση αλλά και για οργάνωση ποικίλων μαθησιακών εμπειριών, οι οποίες προκύπτουν έτσι με φυσικό και αβίαστο τρόπο.

Ρουτίνες μπορεί να είναι και δράσεις που επαναλαμβάνονται καθημερινά ή ανά κάποιες ημέρες για ένα χρονικό διάστημα, με στόχο να ικανοποιήσουν συγκεκριμένες ανάγκες και μετά διακόπτονται. Παραδείγματα τέτοιων δράσεων αποτελούν η καθημερινή σημείωση από τα παιδιά της περιοχής-γωνιάς απασχόλησης (συνήθως σε μεγάλο πίνακα), η παρατήρηση και καταγραφή της ανάπτυξης κάποιων φυτών δυο φορές την εβδομάδα για χρονικό διάστημα δύο μηνών (π.χ. στα πλαίσια ενός προγράμματος για τα φυτά) κ.ά.

Πίνακας 2. Δυο **συνήθειες** ρουτίνες & ενδεικτικές ευκαιρίες που προκύπτουν για μάθηση

Ρουτίνες	Ενδεικτικές ευκαιρίες που προκύπτουν για μάθηση
Συμπληρώνοντας καθημερινά το ημερολόγιο	Εξοικείωση με τα μηνιαία ημερολόγια και με διάφορες κοινωνικές συμβάσεις (π.χ. σημείωση σημαντικών γεγονότων στο ημερολόγιο, χρήση του ημερολογίου για υπενθύμιση γεγονότων), εξοικείωση με την ακολουθία των αριθμών και αναγνώριση των αριθμητικών συμβόλων από το 1-31, επίλυση μικρών αριθμητικών προβλημάτων (π.χ. πόσες μέρες μένουν μέχρι τα Χριστούγεννα ή μέχρι τα γενέθλια του Γιώργου;)
Κατά τον εβδομαδιαίο δανεισμό παραμυθιών ή και παιχνιδιών για το σπίτι	Εύρεση κανόνων για το δανεισμό και σταδιακή βελτίωση αυτών μέσα στη χρονιά, εξοικείωση με πρακτικές καταγραφής σε αρχεία (πίνακες), εύρεση τρόπων σημείωσης των βιβλίων ή των παιχνιδιών, καταμετρήσεις και συγκρίσεις συχνότητας δανεισμού (τα παιδιά που δανείζονται περισσότερο βιβλία, εκείνα που δανείζονται περισσότερο παιχνίδια, τα βιβλία που προτιμούν περισσότερο τα παιδιά) κ.λπ.

3. Καταστάσεις από την καθημερινή ζωή, ευκαιριακά ή επίκαιρα περιστατικά

Οι καθημερινές καταστάσεις επιτρέπουν τη δημιουργία συνδέσεων ανάμεσα στο σπίτι, την κοινότητα και τη σχολική ζωή. Κι όπως είναι γνωστό, τα παιδιά μαθαίνουν πιο εύκολα

και πιο αποτελεσματικά όταν μπορούν να κάνουν συνδέσεις της νέας μάθησης με την καθημερινή ζωή τους.

Τα παιδιά μιας τάξης είναι πολύ πιθανόν να μην έχουν παρόμοιες εμπειρίες από την καθημερινή τους ζωή, καθώς προέρχονται από διαφορετικά οικογενειακά και κοινωνικοπολιτισμικά περιβάλλοντα. Η συνεργασία της εκπαιδευτικού με τους γονείς μπορεί να της εξασφαλίσει πρόσβαση σε σχετικές πληροφορίες (π.χ. οικογενειακές και πολιτισμικές συνήθειες), τις οποίες μπορεί να αξιοποιήσει για το σχεδιασμό μαθησιακών εμπειριών που θα βοηθήσουν όλα τα παιδιά να μοιραστούν τις εμπειρίες τους και να τις επεκτείνουν.

Οι **καθημερινές καταστάσεις** θεωρούνται, ιδιαίτερα σημαντικές καθώς αποτελούν τη βάση για την ανάπτυξη *αυθεντικών μαθησιακών εμπειριών* που προωθούν τη διαθεματική μάθηση. Για παράδειγμα, μια «βόλτα στο μανάβικο» με αρχικό ίσως στόχο την ενεργοποίηση του ενδιαφέροντος των παιδιών για τα φρούτα και λαχανικά στα πλαίσια ενός προγράμματος για τη διατροφή, μπορεί να προωθήσει το γραμματισμό (π.χ. διαβάζοντας τις ταμπέλες των προϊόντων), τη μαθηματική γνώση (π.χ. παρατηρώντας και καταγράφοντας τους διαφορετικούς τρόπους χρήσης των αριθμών στις τιμές των προϊόντων ή στη ζυγαριά, ανακαλύπτοντας τρόπους κατηγοριοποίησης των προϊόντων ή την ανάπτυξη των κοινωνικών ικανοτήτων (ακούγοντας τις γνώσεις, εμπειρίες και συνήθειες άλλων ανθρώπων). Με άλλα λόγια, αξιοποιώντας η εκπαιδευτικός μια οικεία καθημερινή περίσταση βοηθάει τα παιδιά να προσεγγίσουν με πιο συστηματικό τρόπο νέες γνώσεις για την διατροφή, κοινωνικές πρακτικές, και διαφορετικές χρήσεις της γλώσσας και των μαθηματικών.

Πίνακας 3. Παραδείγματα από καταστάσεις καθημερινής ζωής

- Η γραφή σε διάφορες περιστάσεις (π.χ. με σκοπό την επικοινωνία, σημειώσεις για τα καθημερινά ψώνια, οδηγίες χρήσεως στις οικιακές συσκευές, συνταγές μαγειρικής σε περιοδικά).
- Η επικοινωνία σε διάφορες περιστάσεις (π.χ. μαγαζιά, επισκέψεις, γιατροί, μετακίνηση με το λεωφορείο, παιχνίδι στο πάρκο).
- Η αναζήτηση πληροφοριών σε βιβλιοθήκες ή στο διαδίκτυο.
- Οι επισκέψεις σε διάφορους χώρους (π.χ. δημαρχείο, λιμάνι, αρχαιολογικούς χώρους).
- Έθιμα και συνήθειες των οικογενειών των παιδιών.
- Οι αυθεντικές περιστάσεις που προκύπτουν συνεχώς σε μια μαθησιακή κοινότητα (π.χ. μια σύγκρουση ανάμεσα σε παιδιά, μια αδικία, ή όταν σχεδιάζουν μαζί μια έρευνα).

4. Διερευνήσεις

Οι διερευνήσεις αφορούν προσπάθειες της τάξης ή μιας ομάδας παιδιών να δώσουν απαντήσεις σε ερωτήματα-προβλήματα που είτε προκύπτουν από τα ίδια τα παιδιά, είτε προτείνονται από την εκπαιδευτικό και υιοθετούνται από τα παιδιά. Μπορεί να πηγάζουν από την ανάγκη να συλλέξουν επιπλέον πληροφορίες για να συμπληρώσουν τις γνώσεις τους ή να πειραματιστούν για να ελέγξουν ιδέες, υποθέσεις και απορίες που προέκυψαν κατά το ελεύθερο παιχνίδι, κατά τη

διάρκεια ομαδικών συζητήσεων ή διαφόρων περιστάσεων όπως μια επίσκεψη ή ένα επίκαιρο γεγονός.

Οι διερευνήσεις αποτελούν κατάλληλο πλαίσιο για μάθηση, καθώς τα παιδιά αυτής της ηλικίας διαθέτουν έμφυτη περιέργεια και θέλουν να ερευνούν το «πώς» και το «γιατί» λειτουργούν τα πράγματα και ο κόσμος γύρω τους. Συνήθως δείχνουν επιμονή, κάνοντας συνεχείς ερωτήσεις για ό,τι τους προκαλεί το ενδιαφέρον και προσπαθούν να δοκιμάσουν καινούργια πράγματα και να επιλύσουν «προβλήματα». Ωστόσο, η περιέργεια δεν οδηγεί πάντα ή αυτόματα στη μάθηση. Χρειάζεται η παρέμβαση της εκπαιδευτικού για τη διαμόρφωση μαθησιακών εμπειριών που όχι μόνο θα αξιοποιούν την έμφυτη περιέργεια των παιδιών αλλά και θα προωθούν τη μάθηση. Η αυθόρμητη επιθυμία των παιδιών για διερευνήσεις ενισχύεται από την εκπαιδευτικό όταν τα ενθαρρύνει να ρωτούν και να προβληματίζονται, δεν τους προσφέρει έτοιμες απαντήσεις αλλά τους εξασφαλίζει ευκαιρίες για σχεδιασμό, παρατήρηση, συλλογή, επεξεργασία, ερμηνεία δεδομένων, διεξαγωγή και παρουσίαση συμπερασμάτων. Με αυτό τον τρόπο, αφενός διαμορφώνει μια μαθησιακή κουλτούρα στην τάξη που ευνοεί τις διερευνήσεις και αφετέρου διευκολύνει την ανάπτυξη των **βασικών δεξιοτήτων της ερευνητικής διαδικασίας** και επιτρέπει την υλοποίηση σταδιακά πιο συστηματικών διερευνήσεων.

Οι **διερευνήσεις** μπορεί να λάβουν τη μορφή μιας μικρής, χρονικά, έρευνας, ενός σχεδίου εργασίας ή ενός προβλήματος που χρειάζεται άμεση επίλυση. Αποτελούν δε δράσεις που συχνά εμπεριέχουν περισσότερες της μιας δραστηριότητας καθώς ακολουθούν κάποια στάδια (στάδια έρευνας). Για παράδειγμα, εμπεριέχουν: ως σημείο εκκίνησης τη φάση προβληματισμού, (όπου εντοπίζεται και διατυπώνεται το θέμα, ερώτημα ή πρόβλημα προς διερεύνηση), την κυρίως διερεύνηση (συλλογή, 'καταγραφή' και επεξεργασία δεδομένων), και μια τελική φάση συστηματοποίησης των νέων γνώσεων, εξαγωγής και παρουσίασης συμπερασμάτων. Επομένως, μπορεί να εκκινούν από, να εμπεριέχουν ή να καταλήγουν σε αυθόρμητες δράσεις των παιδιών ή/και οργανωμένες δραστηριότητες, με στόχους που θέτει η εκπαιδευτικός ή/ και τα παιδιά .

Οι εκπαιδευτικοί υποστηρίζουν τις διερευνήσεις των παιδιών όταν:

- ✓ αφιερώνουν χρόνο για την ανίχνευση και κατανόηση των προηγούμενων ιδεών και εμπειριών τους,
- ✓ αναδεικνύουν, επισημαίνουν ή αναδιατυπώνουν (όποτε χρειάζεται) τις ερωτήσεις και τους προβληματισμούς τους,
- ✓ διατυπώνουν κατάλληλες ερωτήσεις που ενεργοποιούν τη δημιουργική σκέψη και φαντασία των παιδιών και αποτελούν πρόκληση γι' αυτά (π.χ. «Τι θα μπορούσε να συμβεί αν...; πώς θα μπορούσαμε να μάθουμε

πώς/πού/τί...; Αναρωτιέμαι, γιατί συμβαίνει αυτό...; Με ποιούς τρόπους μπορούμε να ελέγξουμε αν...;»,)

- ✓ θέτουν νέους προβληματισμούς που αποτελούν πρόκληση για τα παιδιά,
- ✓ λειτουργούν ως μοντέλο «ερευνητή» και συνηθίζουν να «σκέφτονται φωναχτά»,
- ✓ υποστηρίζουν τη δημιουργία μικρών και ευέλικτων ομάδων και ενθαρρύνουν τα παιδιά να συνεργάζονται σε όλα τα στάδια της διερεύνησης,
- ✓ προτείνουν εναλλακτικές λύσεις ή στρατηγικές και αφήνουν τα παιδιά να επιλέξουν,
- ✓ τα ενθαρρύνουν να αναπαριστούν τα ευρήματά τους με ποικίλα μέσα-τρόπους.

Οι εκπαιδευτικοί προσαρμόζουν το βαθμό υποστήριξης των ερευνητικών δράσεων των παιδιών ανάλογα με το επίπεδο αυτονομίας τους. Σε κάθε περίπτωση, βασικός στόχος είναι να αποκτήσουν τα παιδιά σταδιακά περισσότερη αυτονομία, να αναλάβουν πρωτοβουλίες, να εφαρμόσουν και να ελέγξουν τις ιδέες τους.

Πίνακας 4. Παραδείγματα ερωτημάτων και προβληματισμών που μπορούν να αποτελέσουν αφορμές για διερευνήσεις

Ερωτήσεις των παιδιών:

- Πώς σχηματίζονται μεγάλες και μικρές σκιές;
- Πώς είναι τα κόκαλα μας μέσα; Γιατί ο γιατρός μας βάζει γύψο όταν σπάσει ένα κόκαλο;
- Περπατάνε στην ζούγκλα ξυπόλητοι οι άνθρωποι γιατί είναι φτωχοί; Στην έρημο δεν πονάνε τα πόδια τους;

Προβληματισμοί σχετικά με:

- Τα χαρακτηριστικά και τις διαφορές που εντόπισαν σε διάφορα φυτά έπειτα από παρατήρηση στον κήπο.
- Τις διαφωνίες και τις συγκρούσεις που προκύπτουν μεταξύ των παιδιών κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού.
- Την εύρεση τρόπων επικοινωνίας (π.χ. να δημιουργήσουν σχέδια, σχεδιαγράμματα ή χάρτες κ.λπ.) με μαθητές ενός άλλου σχολείου.
- Τις αντικρουόμενες απόψεις που προέκυψαν κατά την ανίχνευση των ιδεών τους για το σχήμα της Γης.

5. Οργανωμένες δραστηριότητες και οργανωμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων

Πρόκειται για δραστηριότητες που έχουν επιλεγεί από τον εκπαιδευτικό ή και σε συνεργασία με τα παιδιά για να ικανοποιήσουν συγκεκριμένους στόχους από τις μαθησιακές

περιοχές ή να προωθήσουν την ανάπτυξη των βασικών ικανοτήτων.

Οι οργανωμένες δραστηριότητες σχεδιάζονται με στόχο να δοθεί στα παιδιά η δυνατότητα να επεξεργαστούν συστηματικά και σε βάθος νέες έννοιες, πληροφορίες και δεξιότητες. Συχνά ακολουθούν πιο άτυπες αλληλεπιδράσεις και διαδικασίες, όπως αφορμές από το ελεύθερο παιχνίδι ή τις ρουτίνες, (π.χ. αναδυόμενα ενδιαφέροντα, ερωτήματα προβληματισμούς των παιδιών). Η εκπαιδευτικός που παρατηρεί συστηματικά τη δράση των παιδιών και διαθέτει την ικανότητα άμεσης ανταπόκρισης στις ποικίλες ευκαιρίες που παρουσιάζονται κατά τη διάρκεια της ημέρας σε μια τάξη, μπορεί να οργανώσει δραστηριότητες που αξιοποιούν/εκμεταλλεύονται τέτοιες αφορμές (απορίες, διαφωνίες, δηλώσεις κλπ.)

Πίνακας 5. Οργανωμένες δραστηριότητες στα πλαίσια μιας διερεύνησης που προέκυψε κατά το ελεύθερο παιχνίδι των παιδιών

Καθώς μια ομάδα παιδιών έχει εμπλακεί σε ελεύθερες δραστηριότητες στη γωνιά των εικαστικών, η εκπαιδευτικός παρατηρεί ότι το ενδιαφέρον τους επικεντρώνεται στα διαφορετικά είδη μπογιάς (π.χ. σε σωληνάρια, μπουκάλια, σε κομμάτια, σε σκόνη) και τον τρόπο χρήσης τους. Η εκπαιδευτικός διευκολύνει να παιδιά να οργανώσουν σχετικό σχέδιο εργασίας (π.χ. να διατυπώσουν τα ερωτήματά τους, να οργανώσουν και να υλοποιήσουν διαδικασίες που θα οδηγήσουν σε απαντήσεις).

Σε κάποια φάση του σχεδίου εργασίας, όπου τα παιδιά ασχολούνται με ρευστές μπογιές και δοχεία η εκπαιδευτικός αξιοποιεί την ευκαιρία για να υλοποιήσει **οργανωμένη δραστηριότητα** σχετικά με την έννοια της χωρητικότητας και τη σύγκριση ρευστών ποσοτήτων.

Το σχέδιο εργασίας εξελίσσεται με τη χρήση διαφόρων ειδών μπογιάς από τα παιδιά για την παραγωγή εικαστικών δημιουργιών.

Σε αυτή τη φάση η εκπαιδευτικός υλοποιεί επόμενη **οργανωμένη δραστηριότητα**, όπου συντονίζει τις ανταλλαγές απόψεων μεταξύ των παιδιών με στόχο την ανάδειξη των διαφορετικών χρήσεων των υλικών και των διαφορετικών δημιουργιών.

Το σχέδιο εργασίας ολοκληρώνεται με την επιστροφή στο αρχικό σχεδιάγραμμα του σχεδίου εργασίας, με βάση το οποίο τα παιδιά εκτιμούν τις δράσεις που υλοποίησαν και δίνουν απαντήσεις στα ερωτήματα που έθεσαν.

Μια σειρά οργανωμένων δραστηριοτήτων μπορεί να αποτελέσει **ένα «οργανωμένο πρόγραμμα»**. Η εκπαιδευτικός μπορεί δηλαδή, να οργανώσει προγράμματα γύρω από ένα ευρύ θέμα (π.χ. «κτήρια», «εφημερίδα»), ή κάποια έννοια (π.χ. «φιλία», «μοτίβα», «μονάδες μέτρησης») ή φαινόμενο (π.χ. «διάλυση ζάχαρης στο νερό», «εναλλαγή μέρας-νύχτας») ή ενότητα από μαθησιακή περιοχή (π.χ. «χάρτες», «γεωμετρικά σχήματα», «πίνακες ζωγραφικής»), ή συγκεκριμένο μαθησιακό στόχο που κρίνει εκείνος σημαντικό για την τάξη του (π.χ. «έκφραση συναισθημάτων», «διάκριση έμβιων και μη όντων»).

Η εκπαιδευτικός, είναι σημαντικό να γνωρίζει ότι οι οργανωμένες δραστηριότητες δεν έχουν αποκλειστικά γνωστικό περιεχόμενο και ότι δεν αφορούν διαδικασίες απλής μετάδοσης γνώσεων με παθητικό ρόλο για τα παιδιά, (π.χ. εξαντλητικές παρουσιάσεις από την ίδια ή δραστηριότητες εξάσκησης με φύλλα εργασίας). Αντίθετα, φροντίζει να αποτελούν πρόκληση για τα παιδιά και να εξασφαλίζουν την ενεργή συμμετοχή τους. Προωθεί τη συν-οικοδόμηση νοημάτων μέσα από το διάλογο της ομάδας και επιδιώκει την εις βάθος κατανόηση φαινομένων, τη συγκρότηση νέων εννοιών, την ανάπτυξη δεξιοτήτων και τη διαμόρφωση στάσεων. Αυτά μπορούν να συμβούν, όταν η εκπαιδευτικός α) γνωρίζει τι θέλει να πετύχει με τη συγκεκριμένη δραστηριότητα ή πρόγραμμα δραστηριοτήτων (με άλλα λόγια, έχει σαφείς στόχους και οργανώνει τη δράση της με συγκεκριμένες προθέσεις) και β) αναγνωρίζει ότι οι άνθρωποι

μαθαίνουν με πολλούς διαφορετικούς τρόπους και εναλλάσσει, ανάλογα με το στόχο και τις ανάγκες των παιδιών, διάφορες διδακτικές στρατηγικές. Έτσι, άλλοτε λειτουργεί ως μοντέλο, άλλοτε αναπτύσσει συζητήσεις διατυπώνοντας κατάλληλες ερωτήσεις κι άλλοτε θέτει προβλήματα προς επίλυση. Άλλοτε επιλέγει ανάμεσα στην ατομική και την ομαδική εργασία, αποφασίζει να οργανώσει πειράματα και ενθαρρύνει το κοινωνικο-δραματικό παιχνίδι.

Η εμπλοκή διαφορετικών μαθησιακών περιοχών (διαθεματική προσέγγιση) στα πλαίσια ενός οργανωμένου προγράμματος, με το σχεδιασμό ανάλογων δραστηριοτήτων, **δίνει νόημα σε έννοιες και φαινόμενα. Κάθε διαθεματικός σχεδιασμός όμως, θα πρέπει να αντανakλά τις λογικές συνδέσεις που εμπεριέχονται σε καταστάσεις, προβλήματα και ζητήματα της ζωής και του κόσμου γύρω μας και όχι να αποτελεί τον σκοπό των οργανωμένων προγραμμάτων γιατί έτσι οδηγούμαστε στο αντίθετο αποτέλεσμα: δημιουργείται σύγχυση στο μυαλό των παιδιών.**

Ανάμεσα στους παράγοντες που επηρεάζουν τον τρόπο και τον βαθμό συμμετοχής ενός παιδιού στις οργανωμένες δραστηριότητες είναι η μαθησιακή του ετοιμότητα και οι οικογενειακές και κοινωνικές του συνήθειες (π.χ. ο τρόπος που έχει μάθει να λειτουργεί και να αλληλεπιδρά με τους άλλους). Κάθε παιδί χρειάζεται χρόνο για να εξοικειωθεί με τέτοιες πρακτικές, ενώ είναι πολύ πιθανόν ορισμένα παιδιά να

χρειάζονται περισσότερο χρόνο από άλλα. Η εκπαιδευτικός γνωρίζοντας καλά τα παιδιά της τάξης της μπορεί να προσαρμόζει τους στόχους και τη μεθοδολογία της στις διαφορετικές και εξελισσόμενες ιδιαιτερότητες και ανάγκες των παιδιών

Πίνακας 6. Παραδείγματα οργανωμένων δραστηριοτήτων

- ✓ Προσδιορίζοντας και καταγράφοντας τα βήματα που χρειάζονται για να φτάσει στα χέρια μας ένα βιβλίο (συγγραφή, εικονογράφηση, επιμέλεια, εκδότης, τυπογραφείο, διάθεση, πώληση).
- ✓ Διατυπώνοντας, μαζί με τα παιδιά, πιθανούς κανόνες της τάξης και θεμελιώνοντας επιχειρήματα για τους επικρατέστερους.
- ✓ Σχεδιάζοντας μια συνέντευξη και διατυπώνοντας τις κατάλληλες ερωτήσεις για να συλλέξουμε πληροφορίες από κάποιον ειδικό.
- ✓ Καταγράφοντας τις διαφορετικές στρατηγικές επίλυσης που προτάθηκαν από κάθε ομάδα (ή παιδί) κατά την επίλυση ενός προβλήματος και προσδιορίζοντας ιδιαίτερα χαρακτηριστικά (λειτουργικότητα, κατανόηση, αποτελεσματικότητα, οικονομία χρόνου κ.λπ.).
- ✓ Παρατηρώντας το φαινόμενο της εναλλαγής ημέρας-νύχτας σε ένα βίντεο και περιγράφοντάς το λεκτικά ή με σχέδιο/ζωγραφική ή με σωματική κίνηση.
- ✓ Περιγράφοντας καταστάσεις που μας προκαλούν διαφορετικά συναισθήματα.

ΟΡΓΑΝΩΝΟΝΤΑΣ ΤΟ ΜΑΘΗΣΙΑΚΟ ΠΕΡΙΒΑΛΛΟΝ

Το περιβάλλον του νηπιαγωγείου αποτελεί ένα ανοικτό σύστημα μάθησης και περιλαμβάνει:

- ✓ Τον εσωτερικό και εξωτερικό φυσικό χώρο,
- ✓ Τον τρόπο που δομείται ο χώρος και αξιοποιείται ο χρόνος, με βάση τις απαιτήσεις του προγράμματος σπουδών και τις ανάγκες των ατόμων που κινούνται μέσα σε αυτόν,
- ✓ Τις σχέσεις που αναπτύσσονται και τις αλληλεπιδράσεις που συμβαίνουν σε ευρύτερο κοινωνικό και συναισθηματικό επίπεδο.

Μαθησιακό περιβάλλον και Πρόγραμμα Σπουδών

Το μαθησιακό περιβάλλον του νηπιαγωγείου αντανακλά τις εκπαιδευτικές πρακτικές που υιοθετεί η εκπαιδευτικός και τις σχέσεις που αναπτύσσει με παιδιά και ενήλικες. Για να λειτουργεί το νηπιαγωγείο με βάση τις παιδαγωγικές αρχές του Προγράμματος Σπουδών, ο χώρος οργανώνεται κατάλληλα, όπως στα παραδείγματα που παρουσιάζονται στη συνέχεια:

1. Τα παιδιά πρέπει να αισθάνονται μέλη της ομάδας και ταυτόχρονα να διατηρούν τα προσωπικά χαρακτηριστικά τους, τα οποία είναι σημαντικό να διακρίνονται στο μαθησιακό περιβάλλον. Επιλέγουν το χώρο που θα

δραστηριοποιηθούν και τα υλικά που θα αξιοποιήσουν, με σεβασμό στις επιλογές των άλλων παιδιών. Αισθάνονται ότι τα έργα τους τυγχάνουν εκτίμησης και σεβασμού όταν τα βλέπουν να διακοσμούν την τάξη και να γίνονται αντικείμενο συζήτησης. Επιπλέον, νιώθουν οικεία στο χώρο, όταν με τη στήριξη της εκπαιδευτικού και τη σύμφωνη γνώμη της ομάδας, προτείνουν και υλοποιούν αλλαγές, αξιοποιώντας τη δημιουργικότητά τους.

2. Ο χώρος είναι διαμορφωμένος έτσι ώστε να ευνοεί τις αλληλεπιδράσεις των παιδιών με αντικείμενα, συνομηλίκους και τον εκπαιδευτικό. Τα παιχνίδια, οι πίνακες αναφοράς, οι αναρτήσεις έργων, οι ανακοινώσεις των ομάδων, είναι στο ύψος και στη διάθεση τους και μαρτυρούν τα ενδιαφέροντα και τη μαθησιακή πορεία κάθε παιδιού. Τα υλικά του νηπιαγωγείου είναι ανοιχτού τύπου έτσι ώστε να εξυπηρετούν πολλές λειτουργίες, να εξάπτουν τη φαντασία και τη δημιουργικότητα των παιδιών και να ενεργοποιούν την περιέργεια και τις αισθήσεις τους (π.χ. μεγάλα, πολύχρωμα πανιά, κουτιά/δοχεία διαφόρων μεγεθών και χρήσεων). Διαλύονται και συναρμολογούνται εκ νέου, με τον ίδιο ή με άλλους τρόπους και αξιοποιούνται σύμφωνα με τις απαιτήσεις του παιχνιδιού ή των διερευνήσεων (π.χ. ένα παλιό τηλεκοντρόλ μεταφέρεται στη γωνιά του οικοδομικού υλικού για να κατευθύνει το ρομπότ ή το αεροπλάνο που κατασκεύασαν τα παιδιά). Την ίδια ευελιξία πρέπει να έχουν και τα έπιπλα που βρίσκονται στο χώρο

έτσι ώστε να δίνεται η δυνατότητα στα παιδιά να χωρίζονται σε μικρές ομάδες, να εργάζονται ατομικά ή να συνεργάζονται με τη νηπιαγωγό.

3. Ο χώρος του νηπιαγωγείου είναι οργανωμένος με τρόπο που κάνει εμφανή τη σχέση και τη σύνδεση νηπιαγωγείου, οικογένειας και ευρύτερης κοινότητας. Είναι σημαντικό να υπάρχει χώρος υποδοχής και επικοινωνίας με τους γονείς όπου περιμένουν όταν επισκέπτονται το νηπιαγωγείο ή όταν έρχονται να πάρουν τα παιδιά τους, γνωρίζονται, συζητούν και αλληλεπιδρούν. Την επικοινωνία και τη συνεργασία διευκολύνουν και οι πίνακες ανακοινώσεων όπου παρουσιάζονται διάφορες δράσεις, ενημερωτικά σημειώματα, πληροφορίες που αφορούν τις οικογένειες και την κοινότητα. Οι γονείς ενθαρρύνονται να κάνουν και οι ίδιοι ανακοινώσεις οι οποίες ενδιαφέρουν τη ζωή του νηπιαγωγείου.
4. Η ιστορία της κοινότητας, οι αξίες, οι διαφορετικές ταυτότητες και τα διαφορετικά οικογενειακά, κοινωνικά, πολιτισμικά περιβάλλοντα των παιδιών και των ενηλίκων που συμβιώνουν σε αυτό, αποτυπώνονται στο χώρο του νηπιαγωγείου και γίνονται σεβαστά. Υπάρχει, για παράδειγμα, ένας μικρός χώρος ανταλλαγής στοιχείων πολιτισμού με στόχο τη διαπολιτισμικότητα, έκθεση αντικειμένων και φωτογραφιών, αλλά και αντικείμενα καθημερινής χρήσης από τον τόπο καταγωγής των παιδιών, τα οποία αξιοποιούνται με διάφορες ευκαιρίες

από την ομάδα της τάξης (π.χ. στις οργανωμένες δραστηριότητες ή τα παιχνίδια τους).

5. Ο χώρος και τα υλικά διευκολύνουν τις αυθόρμητες αλλά και τις καθοδηγούμενες, από την εκπαιδευτικό, διερευνήσεις των παιδιών. Υπάρχει για παράδειγμα κασετόφωνο, μεγεθυντικός φακός, μπλοκ σημειώσεων, φωτογραφική μηχανή, για συστηματική παρατήρηση ή για εξερευνήσεις στον εξωτερικό χώρο. Υπάρχει χώρος όπου εκθέτονται τα στοιχεία που συγκεντρώνουν τα παιδιά, όσο διάστημα διαρκεί η διερεύνηση κάποιου θέματος, και ο οποίος λειτουργεί ως πηγή διαμορφωτικής αξιολόγησης αλλά και διαρκούς ενημέρωσης. Δίνεται χρόνος στα παιδιά, όταν εμπλέκονται σε διερευνητικές διαδικασίες, για να συλλέξουν δεδομένα, να τα επεξεργαστούν και να καταλήξουν σε συμπεράσματα και ουσιαστική γνώση, αλλά και χρόνος στην ολομέλεια για να συζητήσουν τα αποτελέσματα τους.
6. Το μαθησιακό περιβάλλον ενεργοποιεί τις αισθήσεις των παιδιών με μια ποικιλία υλικών από τη φύση. Αρωματικά φυτά, λουλούδια, φύλλα, κοχύλια, φτερά, καρποί δέντρων, βότσαλα, νερό και άλλα φυσικά υλικά δίνουν τη δυνατότητα στα παιδιά να αγγίξουν, να μυρίσουν, να προσέξουν τη λεπτομέρεια, να θαυμάσουν χρώματα, σχέδια και σχήματα.
7. Τα παιδιά στο νηπιαγωγείο δραστηριοποιούνται, μαθαίνουν, αλληλεπιδρούν και εκφράζονται με πολλούς και διαφορετικούς τρόπους. Η διαμόρφωση και η ευελιξία

του χώρου υποστηρίζουν την εφαρμογή ποικίλων διδακτικών στρατηγικών που ταιριάζουν στις ανάγκες παιδιών και ομάδων και ενισχύουν την διάθεση και την τάση τους για έκφραση με ποικίλα μέσα αναπαράστασης. Παρέχοντας ποικίλα υλικά και μέσα (π.χ. τέμπερες, ξυλομπογιές, υλικά για κολλάζ και κατασκευές με άχρηστο υλικό, βιβλία/κάρτες/αφίσες με έργα τέχνης). Η εκπαιδευτικός διευκολύνει το κάθε παιδί να επιλέξει αυτά που προτιμά και να αναπαραστήσει γνώσεις και ιδέες με τον δικό του ιδιαίτερο τρόπο. Στη συνέχεια, η εξασφάλιση περιοχών στο χώρο, κατάλληλων για έκθεση έργων που προκύπτουν από τις δράσεις των παιδιών (καταγραφές και δημιουργίες, ομαδικές και ατομικές, αγαπημένα αντικείμενα, εικόνες κ.ά.) επιτρέπει όχι μόνο την παρουσίαση του τρόπου δράσης διαφορετικών ομάδων ή ατόμων, αλλά και την ανταλλαγή και διαπραγμάτευση ιδεών, τον αναστοχασμό πάνω στη δράση ή στη διαδικασία που ακολουθήθηκε ακόμα και την ενεργοποίηση διαδικασιών αυτοαξιολόγησης. Η οργάνωση αυτών των χώρων και το περιεχόμενό τους δίνουν επιπλέον πολλές πληροφορίες στους γονείς των παιδιών για τη μάθηση που συντελείται στο νηπιαγωγείο και τις διδακτικές διαδικασίες που επιλέγονται.

Ένα περιβάλλον που υποστηρίζει τη μάθηση:

- ✓ δίνει τη δυνατότητα αξιοποίησης όλων των εσωτερικών και εξωτερικών χώρων,
- ✓ είναι λειτουργικό και ευχάριστο τόσο για τα παιδιά όσο και για τους εκπαιδευτικούς,
- ✓ αντανακλά την πολυπολιτισμικότητα της ομάδας αλλά και τα ατομικά χαρακτηριστικά των παιδιών
- ✓ προωθεί τις αλληλεπιδράσεις παιδιών και εκπαιδευτικών με άλλα παιδιά και ενήλικες,
- ✓ παρέχει τα περιθώρια χρόνου που χρειάζονται τα παιδιά για να εμπλακούν σε δραστηριότητες και να αναπτύξουν σε βάθος γνωστικές, κοινωνικές και συναισθηματικές ικανότητες.
- ✓ τοποθετεί σε κεντρικό σημείο τα έργα των παιδιών για να διευκολύνει τη συζήτηση, τον αναστοχασμό και τη συνεργασία με τους γονείς.

ΣΧΕΔΙΑΖΟΝΤΑΣ ΚΑΙ ΑΞΙΟΛΟΓΩΝΤΑΣ ΤΟ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Όταν η εκπαιδευτικός παίρνει αποφάσεις και οργανώνει τη μάθηση και τη διδασκαλία στην τάξη της, αξιοποιώντας τα πέντε μαθησιακά πλαίσια, είναι σημαντικό να σκέφτεται αν:

- ✓ Σχεδιάζει το πρόγραμμά της με ευελιξία, βάσει πληροφοριών που συλλέγει για τις ιδέες, ικανότητες, ενδιαφέροντα, πολιτισμικές και οικογενειακές παραδόσεις και εμπειρίες των παιδιών.
- ✓ Οργανώνει τις δράσεις της γύρω από συστηματικές διαδικασίες ανίχνευσης των προηγούμενων ιδεών και γνώσεων των παιδιών.
- ✓ Υποστηρίζει την ουσιαστική κατανόηση καταστάσεων και φαινομένων και τη συγκρότηση εννοιών μέσα από την επεξεργασία τους (ανάλυση, σύνθεση, εφαρμογή) σε ποικίλες καταστάσεις, ενθαρρύνει την αναπαράστασή τους με ποικίλα μέσα και τον αναστοχασμό των παιδιών πάνω στις ιδέες που εκφράζουν και τις διαδικασίες που χρησιμοποιούν
- ✓ Παρέχει πολλαπλές ευκαιρίες για χρήση και ανάπτυξη των διαφορετικών μέσων έκφρασης, αναπαράστασης και επικοινωνίας της σκέψης (π.χ. προφορικός λόγος, 'γραφή', σχέδιο-ζωγραφική, σχεδιαγράμματα, χάρτες

εννοιών, πίνακες, συμβολική κίνηση, χειρονομίες, Τ.Π.Ε. και ψηφιακά μέσα, διάφορες μορφές τέχνης).

- ✓ Προωθεί μια ολιστική αντιμετώπιση της γνώσης αναδεικνύοντας τις λογικές συνδέσεις μεταξύ των μαθησιακών περιοχών.
- ✓ Εξασφαλίζει τη συνέχεια στη μάθηση ανάμεσα στα διαφορετικά μαθησιακά περιβάλλοντα συσχετίζοντας σχολικές, οικογενειακές και κοινωνικές πρακτικές.

Όταν η εκπαιδευτικός αξιολογεί τη δράση της χρειάζεται να ελέγχει αν:

- ✓ Προωθεί τη δημιουργία μιας 'κοινότητας μάθησης' υποστηρίζοντας τη συνεργατική μάθηση και την ενεργή συναισθηματική, κοινωνική, φυσική και διανοητική εμπλοκή όλων των μελών της (παιδιά, εκπαιδευτικοί, γονείς, άλλα μέλη της ευρύτερης κοινότητας).
- ✓ Οργανώνει μαθησιακές εμπειρίες έχοντας συγκεκριμένους και σαφείς στόχους στο μυαλό της. Ελέγχει αν οι στόχοι αυτοί προκύπτουν τόσο από την ίδια όσο και από τα παιδιά.
- ✓ Δείχνει σεβασμό στο παιχνίδι, στις πρωτοβουλίες και στις διερευνήσεις των παιδιών.
- ✓ Ανταποκρίνεται άμεσα σε περιστάσεις ή ευκαιρίες που παρουσιάζονται καθώς τα παιδιά εκτελούν κάποια

δραστηριότητα, όπως μια συζήτηση που αναπτύσσεται καθώς ζωγραφίζουν, κάποιες επιλογές που κάνουν καθώς κατασκευάζουν κάτι με το οικοδομικό υλικό, έναν προβληματισμό που εκφράζουν καθώς προσπαθούν να χρησιμοποιήσουν ένα χάρακα κ.ά.

- ✓ Αναζητά τη 'φωνή' των παιδιών και τους παρέχει συνεχώς ευκαιρίες να αποκαλύψουν, να εκφράσουν και να μοιραστούν τα προσωπικά νοήματα τους για τον κόσμο που τα περιβάλλει.
- ✓ Υιοθετεί κατάλληλες τεχνικές διαλόγου ως εργαλείο για τη συν-οικοδόμηση εννοιών και νοημάτων και παρέχει αρκετό χρόνο στα παιδιά για να εμπλακούν σε συζητήσεις κατά τη διάρκεια των μαθησιακών εμπειριών.

ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ ΓΙΑ ΤΗ ΜΑΘΗΣΗ

Η αξιολόγηση για τη μάθηση είναι η διαδικασία συλλογής, σύνθεσης και ερμηνείας πληροφοριών, που προκύπτουν από το πλαίσιο της καθημερινής εμπειρίας στην τάξη και γίνεται με σκοπό να συμβάλλει στη λήψη αποφάσεων που αφορούν στη μάθηση και στη διδασκαλία. Τις αποφάσεις αυτές λαμβάνουν τόσο η εκπαιδευτικός όσο και ο ίδιος ο μαθητής.

Η αξιολόγηση διευκολύνει και ενισχύει τη μάθηση όταν:

- ✓ είναι συνεχής και αποτελεί συστατικό στοιχείο της μαθησιακής διαδικασίας. Με άλλα λόγια, δεν πρόκειται για μια ξεχωριστή διαδικασία που πραγματοποιείται στο τέλος του σχολικού έτους,
- ✓ είναι αυθεντική και έχει νόημα για τα παιδιά: αποτελεί μέρος των καθημερινών δράσεων στην τάξη και τα καθιστά ικανά να μεταφέρουν τη γνώση τους και σε άλλα πλαίσια,
- ✓ καλύπτει ένα μεγάλο εύρος μαθησιακών εμπειριών,
- ✓ λαμβάνει υπόψη τυχόν παράγοντες που επηρεάζουν την επίδοση των παιδιών (χρονική στιγμή μέσα στην ημέρα, είδος ερωτήσεων που χρησιμοποιούνται, οικειότητα με το πλαίσιο κ.λπ.),
- ✓ ενθαρρύνει την αυτό-αξιολόγηση του μαθητή,
- ✓ είναι διαφοροποιημένη, δηλαδή παρέχει ίσες ευκαιρίες σε όλα τα παιδιά ώστε να επιδείξουν τις ικανότητές τους,

- ✓ εμπλέκει την οικογένεια.

Η αξιολόγηση στο νηπιαγωγείο

Ο κύριος σκοπός της αξιολόγησης στο νηπιαγωγείο είναι να αποκαλύψει αυτά που το παιδί γνωρίζει, κατανοεί, σκέφτεται και αισθάνεται, συλλέγοντας πληροφορίες μέσα από τις δράσεις και τους τρόπους με τους οποίους επικοινωνεί (λεκτικούς ή μη λεκτικούς). Στη συλλογή και επεξεργασία αυτών των πληροφοριών εμπλέκονται η εκπαιδευτικός, το παιδί και η οικογένεια του.

Συγκεκριμένα, η **εκπαιδευτικός**

- ✓ αξιολογεί τη μάθηση και την εξέλιξη σε σχέση με τους επιδιωκόμενους στόχους στηριζόμενη στην πεποίθηση ότι κάθε παιδί μπορεί να βελτιωθεί,
- ✓ αξιολογεί την αποτελεσματικότητα του προγράμματος, τις συνθήκες και τα μέσα εφαρμογής του, τις διδακτικές και παιδαγωγικές του πρακτικές,
- ✓ διερευνά τις πιθανές δυσκολίες που εμποδίζουν την πρόοδο των παιδιών,
- ✓ εμπλέκει στις διαδικασίες αξιολόγησης της μάθησης και της πρόοδου των παιδιών τα ίδια τα παιδιά, τις οικογένειές τους και άλλους επαγγελματίες, αναγνωρίζοντας την ανάγκη για απόκτηση μιας ολοκληρωμένης εικόνας,

- ✓ μοιράζεται τους μαθησιακούς στόχους με τα παιδιά και συζητά μαζί τους τα κριτήρια αξιολόγησης τους,
- ✓ ενθαρρύνει τα παιδιά να αυτό-αξιολογούνται με βάση την πρόοδο που έχουν κάνει,
- ✓ παρέχει στις οικογένειες πληροφορίες για τη μάθηση και την ανάπτυξη των παιδιών.

Ως αποτέλεσμα:

- ✓ θέτει στόχους και επιλέγει τις κατάλληλες διδακτικές προσεγγίσεις για την υλοποίησή τους ανάλογα με τις ικανότητες του κάθε παιδιού,
- ✓ γνωρίζει όλα τα επιτεύγματα και τις επιτυχίες των μαθητών της,
- ✓ προβαίνει σε κατάλληλες τροποποιήσεις των δράσεων και πρακτικών της για να ανταποκριθεί στις μεταβαλλόμενες ανάγκες των παιδιών,
- ✓ παρεμβαίνει κατάλληλα για να αντιμετωπίσει τις δυσκολίες των παιδιών είτε υποστηρίζοντας τα η ίδια είτε παραπέμποντας την οικογένεια σε ειδικούς.

Το **παιδί** καθώς αξιολογεί τον εαυτό του:

- ✓ επεξεργάζεται πληροφορίες από προηγούμενες εμπειρίες του και τις χρησιμοποιεί για μελλοντικές δράσεις,

- ✓ θέτει προσωπικούς στόχους τους οποίους υλοποιεί με τη βοήθεια της εκπαιδευτικού και της οικογένειάς του,
- ✓ συνεργάζεται με τους άλλους,
- ✓ δοκιμάζει διάφορες ιδέες κατά την επίλυση προβλημάτων,
- ✓ συζητά για την πρόδοό του με την εκπαιδευτικό και τους γονείς του.

Ως αποτέλεσμα

- ✓ αναπτύσσει ικανότητες αυτό-κριτικής,
- ✓ λαμβάνει το μήνυμα ότι η γνώμη του υπολογίζεται από την εκπαιδευτικό,
- ✓ αποκτά την ικανότητα να στοχάζεται τη δράση του,
- ✓ αποκτά σταδιακά μια σαφή εικόνα γι' αυτά που γνωρίζει και μπορεί να κάνει και αυτά που θέλει να μάθει. Έτσι κατανοεί τον εαυτό του ως μαθητή και αναπτύσσει τρόπους να μαθαίνει καλύτερα,
- ✓ αποκτά κίνητρα διαπιστώνοντας την πρόοδο που σημειώνει,
- ✓ ενισχύεται η αυτοπεποίθησή και η θετική αυτοεικόνα του,
- ✓ ισχυροποιείται η διάθεσή του να βρίσκει λύσεις στα προβλήματα που αντιμετωπίζει.

Η οικογένεια συμμετέχει στην αξιολόγηση καθώς:

- ✓ παρέχει στην εκπαιδευτικό πληροφορίες και ανατροφοδότηση για τις ικανότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες του παιδιού,
- ✓ δημιουργεί από κοινού με την εκπαιδευτικό ένα προφίλ του παιδιού (δηλαδή μια συνοπτική παρουσίαση των δεξιοτήτων, ικανοτήτων, γνώσεων, ενδιαφερόντων, τυχόν δυσκολιών) και παρακολουθεί την αναπτυξιακή του πορεία,
- ✓ προσφέρει ανατροφοδότηση στην εκπαιδευτικό τόσο για την εκπαιδευτική διαδικασία όσο και για την αποτελεσματικότητα της αξιολόγησης (π.χ. με τη χρήση ερωτηματολογίων που συμπληρώνουν σε τακτά χρονικά διαστήματα και στα οποία ζητείται η άποψη των γονέων για την εξέλιξη που παρατηρούν στα παιδιά τους στις διάφορες μαθησιακές περιοχές).

Ως αποτέλεσμα:

- ✓ διαπιστώνει τη σημαντική συνεισφορά της αξιολόγησης στη μάθηση και στην ανάπτυξη του παιδιού στο σπίτι,
- ✓ υποστηρίζει τη μάθηση του παιδιού στο σπίτι με τη βοήθεια και των πληροφοριών που λαμβάνει από την εκπαιδευτικό
- ✓ αναπτύσσει σχέσεις με την εκπαιδευτικό που στηρίζονται στο σεβασμό για το έργο της,

- ✓ αναγνωρίζει τα επιτεύγματα, τις επιτυχίες αλλά και τις δυσκολίες του παιδιού και μπορεί να δράσει ανάλογα.

Μέθοδοι και εργαλεία αξιολόγησης

Κατά τη διαδικασία της αξιολόγησης η εκπαιδευτικός ακολουθεί μία σειρά ενεργειών: συλλογή πληροφοριών, καταγραφή, οργάνωση, αναστοχασμό και ερμηνεία τους ώστε να σχεδιάσει τις μελλοντικές δράσεις της. Οι ενέργειες αυτές σε κάποιες περιπτώσεις συμβαίνουν διαδοχικά ενώ σε άλλες ταυτόχρονα.

Για τη συλλογή των πληροφοριών η εκπαιδευτικός έχει να επιλέξει, ανάμεσα από μια σειρά εργαλείων, εκείνα που ταιριάζουν καλύτερα στις ανάγκες της τάξης, στην οργάνωση του ημερήσιου προγράμματος και στη δική της εξοικείωση με τη διαδικασία της αξιολόγησης.

Συστηματική παρατήρηση

Η συστηματική παρατήρηση - και η καταγραφή των παρατηρήσεων - είναι η πιο σημαντική μέθοδος συλλογής πληροφοριών για την αξιολόγηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Ο κυριότερος λόγος είναι γιατί τα μικρά παιδιά αποκαλύπτουν τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τα ενδιαφέροντα και τις ανάγκες τους με διάφορους, λεκτικούς ή μη τρόπους, σε ανύποπτο χρόνο και πλαίσιο.

Αυτοαξιολόγηση

Η αυτοαξιολόγηση του μαθητή παρέχει, μεταξύ άλλων, πληροφορίες για τη σκέψη, τις ανάγκες, τους στόχους, την αυτοεικόνα του και τον τρόπο με τον οποίο αντιμετωπίζει τις δυσκολίες. Πρόκειται για μια διαδικασία που διδάσκεται, δεν «συμβαίνει» από μόνη της. Μέσα από αυτή, τα παιδιά εξασκούνται στο να θυμούνται και να στοχάζονται τη δράση τους, να επεξεργάζονται προηγούμενες εμπειρίες και γνώσεις και να τις χρησιμοποιούν σε νέα πλαίσια, να διαφοροποιούν το εύκολο από το δύσκολο και να παρακολουθούν την εξέλιξη και την πρόοδο τους.

Διάλογος-συζήτηση

Ο διάλογος λειτουργεί συμπληρωματικά με τις παραπάνω μεθόδους και πραγματοποιείται μεταξύ εκπαιδευτικού και παιδιού ή μεταξύ παιδιών με σκοπό να διαπιστωθεί η δική τους οπτική και ο τρόπος που σκέφτονται ή να δοθεί ανατροφοδότηση από την εκπαιδευτικό (αλλά και τους συμμαθητές) για την πορεία ή την πρόοδο του παιδιού σε κάποιο τομέα ή εργασία. Το διάλογο διευκολύνουν οι ερωτήσεις ανοιχτού τύπου χωρίς όμως να αποκλείονται και οι κλειστού τύπου, ανάλογα με τις ανάγκες του παιδιού και το σκοπό του διαλόγου.

Ατομικός φάκελος μαθητή (portfolio)

Ο ατομικός φάκελος του παιδιού αποτελεί ένα εργαλείο συλλογής, καταγραφής και ερμηνείας δεδομένων που αφορούν την ολόπλευρη ανάπτυξη και την πρόοδο του. Ταυτόχρονα είναι ένα μέσο παρουσίασης των προσπαθειών, της εξέλιξης και των επιτευγμάτων του τόσο στο ίδιο όσο και στους ενήλικες που εμπλέκονται στη μάθηση του. Τα δεδομένα που θα συλλεχθούν και ο τρόπος με τον οποίο θα οργανωθούν και θα παρουσιαστούν θα πρέπει να εξυπηρετούν το σκοπό της αξιολόγησης για τη μάθηση, δηλαδή να διευκολύνουν τη λήψη αποφάσεων που αφορούν τη μάθηση και τη διδασκαλία. Διαφορετικά, ο φάκελος αποκτά ρόλο αναμνηστικού.

Όλες οι πληροφορίες που έχουν συλλεχθεί οργανώνονται στον ατομικό φάκελο του παιδιού, μέσα από μια διαδραστική διαδικασία, στην οποία συμμετέχουν εκπαιδευτικός, παιδί και οικογένεια. Στη συνέχεια οι πληροφορίες αυτές αναλύονται από την εκπαιδευτικό ώστε ο ατομικός φάκελος να μπορεί να διηγηθεί την «ιστορία» μάθησης και ανάπτυξης του παιδιού και η ίδια να σχεδιάσει τις επόμενες δράσεις της. Πρόκειται για εργαλείο το οποίο χρησιμοποιείται για να τεκμηριώσει την ατομική πρόοδο του παιδιού μέσα στο χρόνο και όχι για να συγκρίνει τα παιδιά μεταξύ τους.

Εκτός από τα δεδομένα που αντανακλούν την ολόπλευρη αναπτυξιακή πορεία του παιδιού, ο φάκελος μπορεί να περιέχει σημειώσεις της εκπαιδευτικού ή του παιδιού, φωτογραφίες, μαγνητοφωνήσεις, λίστες ελέγχου της προόδου του παιδιού σε μια μαθησιακή περιοχή, φύλλα παρατήρησης, δείγματα γραφής, υλικό που συγκεντρώνεται από την

υλοποίηση σχεδίων εργασίας, αυτοαξιολογήσεις και έργα των παιδιών.

Τα παιδιά εμπλέκονται στην οργάνωση και στην αξιοποίηση του ατομικού φακέλου με διάφορους τρόπους: τοποθετούν σ' αυτόν δείγματα της δουλειάς τους που επιλέγουν τα ίδια, τον χρησιμοποιούν για να ανατρέξουν σε αυτά που έκαναν (ή έμαθαν), συγκρίνουν τα έργα τους και βλέπουν την εξέλιξη τους. Έτσι μαθαίνουν να αυτοαξιολογούνται και ταυτόχρονα βιώνουν τη χρησιμότητα του ατομικού φακέλου ως ένα αρχείο της μάθησης τους.

Τέλος είναι χρήσιμο να σημειωθεί ότι η εκπαιδευτικός είναι ελεύθερη να ακολουθήσει το δικό της τρόπο οργάνωσης του ατομικού φακέλου – εφόσον πληροί τα βασικά χαρακτηριστικά της αξιολόγησης για τη μάθηση - σύμφωνα με τις συνθήκες της τάξης του, τις προτεραιότητες που αυτή θέτει και τις ανάγκες των παιδιών του

Ενδεικτική οργάνωση του ατομικού φακέλου

Εισαγωγή	Περιέχει πληροφορίες για το σκοπό ύπαρξης του ατομικού φακέλου.
Οργάνωση δεδομένων-πληροφοριών	Τα δεδομένα του φακέλου μπορεί να οργανωθούν σύμφωνα με τις μαθησιακές περιοχές του προγράμματος σπουδών (π.χ. γλώσσα, μαθηματικά, φυσικές επιστήμες) ώστε να είναι πιο λειτουργικός και κατανοητός.
Αρχειοθέτηση με χρονολογική σειρά.	Το υλικό που περιέχεται στον ατομικό φάκελο πρέπει να τοποθετείται με χρονολογική σειρά, ώστε οι «αναγνώστες» (παιδιά, γονείς και εκπαιδευτικοί) να μπορούν να παρακολουθούν την εξέλιξη και την πρόοδο των παιδιών μέσα από τις συγκρίσεις παλαιότερων και πρόσφατων δειγμάτων δουλειάς.
Οργάνωση μαθησιακών περιοχών	Στην αρχή κάθε μαθησιακής περιοχής μπορεί να υπάρχει μια μικρή σύνοψη του περιεχομένου της και της συμβολής της στην ανάπτυξη του παιδιού.

<p>Σχολιασμός από την εκπαιδευτικό</p>	<p>Η εκπαιδευτικός σχολιάζει τα έργα ή τις φωτογραφίες των παιδιών με στόχο, είτε να δώσει στους αναγνώστες του φακέλου πληροφορίες για το πλαίσιο της δράσης του παιδιού (π.χ. «Στη φωτογραφία αυτή η Αλίκη, για πρώτη φορά ...» ή «η κατασκευή αυτή απαιτούσε μεγάλη συγκέντρωση και προσοχή για να μην πέσουν τα τουβλάκια. Ο Ηλίας κατάφερε να...»), είτε για να τραβήξει την προσοχή τους στα επιτεύγματα του (π.χ. η νηπιαγωγός παρατηρεί στην αυλή 3 κορίτσια που θέλουν να κάνουν τραμπάλα. Βρίσκουν λύση στο πρόβλημα με το να μοιραστούν διαδοχικά την τραμπάλα και ένα αλογάκι. Σχολιάζει: «τα κορίτσια έδειξαν αυτονομία, παίρνοντας πρωτοβουλία και βρίσκοντας λύση στο «πρόβλημα» που αντιμετώπισαν»)</p>
<p>Προφίλ του παιδιού</p>	<p>Ο ατομικός φάκελος ολοκληρώνεται με το προφίλ του παιδιού (2-3 φορές το χρόνο) που αποτελεί το πορτρέτο των ικανοτήτων και των ενδιαφερόντων του.</p>

Η ΕΝΤΑΞΗ ΣΤΟ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟ

Όπως αναφέρεται σε προηγούμενα κεφάλαια, τα προγράμματα προσχολικής αγωγής είναι απαραίτητο να οργανώνονται έτσι ώστε να ανταποκρίνονται στην πολυμορφία ικανοτήτων, αναγκών, συμπεριφορών των παιδιών και στους τρόπους μάθησης και επικοινωνίας που προτιμούν. Με τον τρόπο αυτό προωθείται η μάθηση και η ανάπτυξη όλων των παιδιών, ανεξάρτητα από τις επιμέρους ιδιαιτερότητες τους.

Η έννοια της «ένταξης» στο πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου

Ο όρος «ένταξη» αναφέρεται στην παροχή προγραμμάτων σπουδών υψηλού επιπέδου για όλους τους μαθητές ανεξάρτητα από ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες, αναπηρίες, μητρική γλώσσα, ικανότητες, πολιτισμικά και κοινωνικά περιβάλλοντα. Η οργάνωση και υλοποίηση τους ακολουθεί τις παρακάτω αρχές:

- ✓ σεβασμό και αναγνώριση της διαφορετικότητας,
- ✓ προώθηση της ισότητας, κοινωνικής δικαιοσύνης και ενεργής συμμετοχής όλων των παιδιών στην εκπαιδευτική διαδικασία

- ✓ δημιουργία ενός ασφαλούς σχολικού περιβάλλοντος χωρίς διακρίσεις και προκαταλήψεις,
- ✓ ενδυνάμωση της οικογένειας.

Τα προγράμματα που λειτουργούν με βάση τις αρχές της ένταξης έχουν σημαντικά οφέλη για όλους τους εμπλεκόμενους: εκπαιδευτικούς, γονείς, μαθητές και ευρύτερη κοινότητα.

Στην καθημερινή πρακτική, η ένταξη αφορά στη δημιουργία κατάλληλου εκπαιδευτικού περιβάλλοντος το οποίο θα παρέχει σε όλα τα παιδιά και στις οικογένειες τους **ίσες ευκαιρίες συμμετοχής στην εκπαιδευτική διαδικασία και στη σχολική ζωή**. Κάτω από αυτή την οπτική **οι διαφοροποιημένες διδακτικές προσεγγίσεις** αποτελούν σημαντικό εργαλείο για την εκπαιδευτικό. Η εκπαιδευτικός εκμεταλλεύεται τα δεδομένα της αξιολόγησης και διαφοροποιεί ανάλογα το περιεχόμενο της διδασκαλίας, την εκπαιδευτική διαδικασία καθώς και το μαθησιακό περιβάλλον ώστε να ανταποκρίνονται στις ανάγκες όλων των παιδιών.

Ο ρόλος της εκπαιδευτικού

Οι μελέτες δείχνουν ότι οι στάσεις και οι απόψεις της εκπαιδευτικού είναι αυτές που επηρεάζουν τη συμπεριφορά της, το κλίμα της τάξης και την αποτελεσματικότητα της ένταξης των παιδιών. Η εκπαιδευτικός επιτυγχάνει ένα ενταξιακό εκπαιδευτικό περιβάλλον όταν οδηγείται από την πεποίθηση ότι η ένταξη αποτελεί μέρος της αναγνώρισης της διαφορετικότητας στην τάξη και ότι όλοι οι μαθητές μπορούν να πετύχουν. Έτσι λειτουργεί πρώτα απ' όλα, η ίδια, ως μοντέλο αποδοχής και σεβασμού της διαφορετικότητας. Παράλληλα,

- ✓ παρέχει σ' όλα τα παιδιά ίσες ευκαιρίες ώστε να αξιοποιήσουν το δυναμικό και τις εμπειρίες τους μέσα σε ένα κλίμα ασφάλειας και αποδοχής,
- ✓ χρησιμοποιεί την αξιολόγηση για να διαμορφώσει την εικόνα των δυνατοτήτων και των πιθανών ελλειμμάτων των παιδιών, να θέσει στόχους και να επαναπροσδιορίσει τη δράση της,
- ✓ οργανώνει και υλοποιεί διαφοροποιημένες διδακτικές πρακτικές για να καλύψει τις μαθησιακές ανάγκες των παιδιών,

- ✓ προωθεί την εργασία σε ομάδες γιατί έτσι αμβλύνονται οι κατηγοριοποιήσεις και αντιμετωπίζεται ο «άλλος» ως άτομο και όχι ως «κατηγορία». Μέσα από τη συνεργασία, τα παιδιά μαθαίνουν να βλέπουν τους άλλους ως ίσους, με ίδια δικαιώματα και υποχρεώσεις,
- ✓ συνεργάζεται με τους γονείς,
- ✓ συνεργάζεται με άλλους επαγγελματίες ή υπηρεσίες όπως ΚΕΔΔΥ, ειδικούς παιδαγωγούς, ψυχολόγους κ.ά.

Για τα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες και αναπηρίες η εκπαιδευτικός:

- ✓ ελέγχει την προσβασιμότητα της τάξης και κάνει τις απαραίτητες αλλαγές (π.χ. τα υλικά να βρίσκονται σε προσιτό ύψος για τα παιδιά που χρησιμοποιούν αμαξίδιο),
- ✓ υποστηρίζει την ενεργή συμμετοχή τους στην εκπαιδευτική διαδικασία. Τα παιδιά αυτά συχνά έχουν την τάση να κρατούν μια παθητική στάση - παρατηρούν αντί να ενεργούν- απέναντι σε υλικά, παιχνίδια, συνομηλίκους. Η εκπαιδευτικός διευκολύνει την επικοινωνία τους με τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης,

- ✓ υποστηρίζει τα παιδιά τυπικής ανάπτυξης να αποδεχτούν τα παιδιά με ειδικές ανάγκες στην τάξη:
 - ◇ παρέχοντας πληροφορίες στα παιδιά, χωρίς να υπερτονίζει τις διαφορές και τις αναπηρίες (π.χ. εξηγεί ότι «η Ειρήνη κάθεται σε αναπηρική καρέκλα γιατί δεν μπορεί να περπατήσει»),
 - ◇ τονίζοντας κοινά ενδιαφέροντα και στοιχεία (π.χ. «Άρη, και στο Γιάννη αρέσει να παίζει με τα τουβλάκια, θέλεις να φτιάξετε μαζί ένα κτίριο;»),
 - ◇ παρέχοντας ευκαιρίες στα παιδιά με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να αναλαμβάνουν ηγετικό ρόλο ώστε να μην είναι πάντοτε αποδέκτες βοήθειας (π.χ. προτείνει σε ένα παιδί με ειδικές εκπαιδευτικές ανάγκες να μάθει στα υπόλοιπα παιδιά ένα παιχνίδι που γνωρίζει.).

Για τα παιδιά από διαφορετικά πολιτισμικά και γλωσσικά περιβάλλοντα η εκπαιδευτικός:

- ✓ δείχνει ενδιαφέρον για το πολιτισμικό και γλωσσικό τους «κεφάλαιο» (π.χ. τα προτρέπει να χαιρετούν, το πρωί, την τάξη και στη μητρική τους γλώσσα, αν

επιθυμούν). Η αξιοποίηση των εμπειριών και γνώσεων που έχουν κατακτήσει τα παιδιά μέσω της μητρικής τους γλώσσας διευκολύνει τη γνωστική τους ανάπτυξη γενικότερα, αλλά και την εκμάθηση της γλώσσας υποδοχής,

- ✓ προσεγγίζει συστηματικά στόχους που αφορούν την «ταυτότητα» και την «κοινωνική αλληλεπίδραση», όπως προτείνονται στη μαθησιακή περιοχή «Προσωπική και Κοινωνική Ανάπτυξη»,
- ✓ διευκολύνει την επικοινωνία τους με παιδιά και ενήλικες, οργανώνοντας δραστηριότητες όπου η γλώσσα δεν κατέχει πρωτεύοντα ρόλο, και οι οποίες τους δίνουν τη δυνατότητα να εκφράσουν συναισθήματα, ιδέες και σκέψεις (π.χ. θέατρο, μουσική, χορό, εικαστικά),
- ✓ εκθέτει το σύνολο των παιδιών της τάξης του σε διαφορετικούς πολιτισμούς (έθιμα, συνήθειες, παραδόσεις) και σε εθνικές και πολιτισμικές διαφορές, χρησιμοποιώντας τις τέχνες, το κοινωνικό-δραματικό παιχνίδι και τη λογοτεχνία (πολυπολιτισμικά βιβλία, έργα τέχνης, μύθοι, τραγούδια κ.ά.),
- ✓ χρησιμοποιεί την τέχνη, τη λογοτεχνία και το θέατρο για να κατανοήσει το παιδί ότι ο κάθε άνθρωπος

αντιλαμβάνεται τον κόσμο διαφορετικά, ανάλογα με τα βιώματα του (καταγωγή, οικογένεια, κουλτούρα),

- ✓ καλλιεργεί το αίσθημα του «ανήκειν» μέσα από τη συμμετοχή των παιδιών σε ομάδες,
- ✓ χρησιμοποιεί εναλλακτικούς τρόπους αξιολόγησης μέσα από την οργάνωση δράσεων που δεν στηρίζονται αποκλειστικά στη γλώσσα
- ✓ συνεργάζεται με τους γονείς τους γιατί μόνο αυτοί μπορούν να πληροφορήσουν την εκπαιδευτικό για στοιχεία του πολιτισμού τους (π.χ. πρόσκληση των γονιών σε δράσεις που η γλώσσα θα παίζει δευτερεύοντα ρόλο, όπως η παρασκευή ενός γλυκού ή φαγητού). Με τον τρόπο αυτό αναγνωρίζει και αξιοποιεί την οικογενειακή τους κουλτούρα καθώς αυτή παίζει σημαντικό ρόλο στην εξέλιξη της ατομικής ταυτότητας των παιδιών,
- ✓ παρέχει στους γονείς που δεν γνωρίζουν την ελληνική γλώσσα ενημερωτικό υλικό για την εκπαίδευση στο νηπιαγωγείο, μεταφρασμένο στη γλώσσα τους (π.χ. <http://www.polydromo.gr/dialogos/>)

Η ΣΗΜΑΣΙΑ ΤΗΣ ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑΣ ΝΗΠΙΑΓΩΓΕΙΟΥ-ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΑΣ

Τα ποιοτικά προγράμματα προσχολικής εκπαίδευσης ενθαρρύνουν και υποστηρίζουν τη συνεργασία νηπιαγωγείου - οικογένειας γιατί αναγνωρίζουν ότι:

1. Οι οικογένειες διαθέτουν σημαντικές πληροφορίες για τα παιδιά, οι οποίες είναι απαραίτητες για την οργάνωση μαθησιακών εμπειριών που έχουν νόημα γι' αυτά και ανταποκρίνονται στις ανάγκες και τις ικανότητες τους.
2. Εκπαιδευτικοί και γονείς μοιράζονται την ευθύνη για τη μάθηση των παιδιών και την απαραίτητη «συνέχεια» ανάμεσα στα δυο πιο σημαντικά περιβάλλοντα των μικρών παιδιών.

Από το συντονισμό και τη συνεργασία αυτή, τα παιδιά:

- ✓ επωφελούνται συναισθηματικά και γνωστικά,
- ✓ βιώνουν τη μάθηση ως μέρος της ζωής (και όχι μόνο του νηπιαγωγείου),
- ✓ προσαρμόζονται και διαχειρίζονται καλύτερα τις απαιτούμενες μεταβάσεις που καλούνται να κάνουν στη ζωή τους (από το σπίτι στο νηπιαγωγείο και από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο).

Η οικογένεια ως μαθησιακό περιβάλλον

Τα παιδιά μαθαίνουν τόσο μέσα στο σχολείο όσο και έξω από αυτό. Ειδικά τα πρώτα χρόνια της ζωής τους οι περισσότερες εμπειρίες των παιδιών προέρχονται από το οικογενειακό πλαίσιο μέσα στο οποίο μεγαλώνουν. Ιδιαίτερα, η γλώσσα και η κουλτούρα της οικογένειας λειτουργούν ως φίλτρα μέσα από τα οποία τα παιδιά ερμηνεύουν τον κόσμο γύρω τους και αποκτούν νέες γνώσεις.

Ο πρωταρχικός ρόλος της οικογένειας στη ζωή των παιδιών της δίνει το πλεονέκτημα, όχι μόνο να κατέχει σημαντικές πληροφορίες γι' αυτά αλλά και να έχει στη διάθεση της αμέτρητες, αυθεντικές ευκαιρίες για μάθηση. Σε συνδυασμό με την άνεση που νιώθει ένα παιδί στο δικό του περιβάλλον, την απερίσπαστη προσοχή που επιτρέπει ο μικρός αριθμός των μελών μιας οικογένειας (σε σύγκριση με τον αριθμό των μελών μιας τάξης) και τη δυνατότητα για εξατομικευμένη φροντίδα και αγωγή, η οικογένεια λειτουργεί, όπως και το σχολείο, ως μαθησιακό περιβάλλον. Ως «μαθησιακό περιβάλλον» λειτουργεί κάθε οικογένεια, ανεξάρτητα από το εισόδημα, τη δομή, το μορφωτικό επίπεδο και την εθνική ή πολιτισμική ταυτότητα της.

Από τη διαπίστωση ότι τα παιδιά μαθαίνουν σε τυπικά και άτυπα περιβάλλοντα, που το κάθε ένα έχει τα πλεονεκτήματά του, προκύπτει η ανάγκη τα περιβάλλοντα αυτά να συμπληρώνουν το ένα το άλλο με συστηματικό τρόπο και να συντονίζουν την πορεία τους προς την ίδια κατεύθυνση:

θέτοντας κοινούς στόχους και ακολουθώντας κοινές πρακτικές. Αυτός είναι και ο πρωταρχικός στόχος της επικοινωνίας και της συνεργασίας μεταξύ νηπιαγωγείου και οικογένειας.

Εκπαιδευτικοί και γονείς

Η συνεργασία μεταξύ νηπιαγωγείου και οικογένειας χτίζεται σταδιακά και απαιτεί χρόνο, ενέργεια, διάθεση και συστηματική προσπάθεια κι από τις δυο πλευρές. Ουσιαστική συνεργασία προκύπτει όταν εκπαιδευτικοί και γονείς:

- ✓ Αναγνωρίζουν το ρόλο που έχουν και οι δυο στη ζωή των παιδιών.
- ✓ Επικοινωνούν με ειλικρίνεια και σεβασμό - «ακούν» τόσο τα λόγια όσο και τα συναισθήματα.
- ✓ Μοιράζονται τις πληροφορίες, τις παρατηρήσεις και τους στόχους τους για το παιδί (αμφίδρομη επικοινωνία).
- ✓ Αναγνωρίζουν ότι μοιράζονται την ευθύνη για τη μάθηση.

Ιδιαίτερα από την πλευρά των εκπαιδευτικών χρειάζεται επιπλέον:

- ✓ Κατανόηση και αποδοχή των δυσκολιών που μπορεί να αντιμετωπίζουν οι οικογένειες (π.χ. οικονομικές, συναισθηματικές, έλλειψη χρόνου).
- ✓ Αποδοχή και σεβασμός των διαφορετικών στόχων και προσδοκιών που μπορεί να έχουν για τα παιδιά τους.
- ✓ Κατανόηση και αποδοχή της υποκειμενικής εικόνας που έχουν οι γονείς για το παιδί τους.
- ✓ Αντιμέτωπιση των γονέων όχι ως μια «ομάδα» αλλά πολλές, διαφορετικές «υπο-ομάδες» με διαφορετικές ανάγκες και τρόπους διαπαιδαγώγησης (π.χ. γονείς μετανάστες, γονείς που δεν προλαβαίνουν να έρθουν στο νηπιαγωγείο λόγω των υποχρεώσεων τους, γονείς που εμπλέκονται με ιδιαίτερο ζήλο στις δραστηριότητες του νηπιαγωγείου, γονείς με έντονα προσωπικά προβλήματα).
- ✓ Αναγνώριση του δικαιώματος όλων των οικογενειών να γνωρίζουν τους στόχους του προγράμματος και να έχουν τακτική και συστηματική ενημέρωση για την πρόοδο, την εξέλιξη και τις μεθόδους αξιολόγησης του παιδιού τους.

Τέλος, είναι σημαντικό, οι εκπαιδευτικοί, να μη συγχέουν τη φυσική παρουσία στο νηπιαγωγείο με την ουσιαστική συμμετοχή των γονέων στην εκπαίδευση των παιδιών τους και να έχουν υπόψη τους ότι υπάρχουν πολλοί τρόποι με τους οποίους μια οικογένεια μπορεί να εμπλακεί στη μάθηση του παιδιού.

Μορφές συνεργασίας νηπιαγωγείου - οικογένειας

Η συνεργασία με την οικογένεια και η εμπλοκή της στην εκπαιδευτική διαδικασία μπορεί να πάρει ποικίλες μορφές. Οι επιλογές που θα κάνει η εκπαιδευτικός εξαρτώνται από τη συγκεκριμένη ομάδα των οικογενειών των παιδιών της τάξης του: τις ανάγκες, τις συνθήκες ζωής, τις δυνατότητες τους σε διάφορα επίπεδα (π.χ. τις γλωσσικές ικανότητες τους, την οικονομική τους κατάσταση) ακόμα και την προηγούμενη εμπειρία τους σε θέματα συνεργασίας. Σε κάθε περίπτωση όμως, η εκπαιδευτικός διερευνά συνεχώς τρόπους με τους οποίους μπορεί να συνεργαστεί με την οικογένεια καθώς αναγνωρίζει ότι η επικοινωνία και η συνεργασία αποτελούν αναπόσπαστο μέρος της εκπαιδευτικής διαδικασίας.

Οικογένειες και Πρόγραμμα Σπουδών

Η ανάπτυξη ουσιαστικής επικοινωνίας και συνεργασίας με τις οικογένειες των παιδιών της τάξης του αποτελεί μέρος του προγραμματισμού που κάνει η εκπαιδευτικός στην αρχή της σχολικής χρονιάς. Ο αρχικός στόχος είναι να δημιουργηθεί η εμπιστοσύνη που χρειάζεται για να αναπτυχθεί αμφίδρομη επικοινωνία και να ξεπεράσουν οι γονείς παραδοσιακές ή στερεοτυπικές αντιλήψεις για το ρόλο του σχολείου και της οικογένειας. Απώτερος σκοπός είναι η εμπλοκή των οικογενειών στη μαθησιακή διαδικασία έτσι όπως αυτή οργανώνεται από το πρόγραμμα σπουδών, τις ανάγκες και τα ενδιαφέροντα των παιδιών, τις πληροφορίες και τις παρατηρήσεις των γονέων και την κρίση της εκπαιδευτικού.

Η έμφαση στην εμπλοκή των γονέων στη μαθησιακή διαδικασία προκύπτει από σύγχρονα ερευνητικά δεδομένα τα οποία επισημαίνουν ότι από όλες τις δράσεις που υλοποιούνται στο πλαίσιο της συνεργασίας σχολείου-οικογένειας, αυτές που έχουν τη μεγαλύτερη θετική επίδραση στην επίδοση των παιδιών είναι εκείνες που δίνουν στους γονείς συγκεκριμένες ιδέες και οδηγίες για το πώς μπορούν να επεκτείνουν τη μάθηση στο σπίτι. **Ο ρόλος των γονέων μέσα σε αυτό το πλαίσιο δεν είναι να «διδάξουν» γνώσεις ή «μαθήματα» στα παιδιά αλλά να αποκτήσουν στρατηγικές με τις οποίες μπορούν να «ακούν» τον τρόπο που σκέπτονται, να διευκολύνουν τη μάθηση (για παράδειγμα με τις κατάλληλες ερωτήσεις), να παρακολουθούν την πρόοδο τους και να τα ενθαρρύνουν στην αναζήτηση της γνώσης.** Σύμφωνα με τα παραπάνω, ο ρόλος της εκπαιδευτικού είναι να βοηθήσει τις οικογένειες να κατανοήσουν πώς μπορούν να δημιουργήσουν ένα περιβάλλον το οποίο α) ενθαρρύνει και υποστηρίζει τη μάθηση, β) διατηρεί την περιέργεια των παιδιών «ζωντανή», γ) εκφράζει υψηλές και ρεαλιστικές προσδοκίες για την επίδοση και τη μελλοντική πορεία τους και δ) συμβάλει στη «συνέχεια» των εμπειριών από το σχολικό στο οικογενειακό περιβάλλον.

Στο επίπεδο της καθημερινής πρακτικής τα παραπάνω υλοποιούνται όταν η εκπαιδευτικός:

- ✓ Συλλέγει πληροφορίες για το παιδί και το οικογενειακό περιβάλλον από τους γονείς με ερωτηματολόγια, «συνεντεύξεις» ή άλλα εργαλεία που μπορεί να σχεδιάσει κατά περίπτωση.

- ✓ Ενημερώνει τους γονείς τακτικά και με σαφήνεια για τους στόχους και το περιεχόμενο του προγράμματος της τάξης (π.χ. στον πίνακα ανακοινώσεων, με ενημερωτικά σημειώματα, στις συναντήσεις).
- ✓ Παρέχει στους γονείς συγκεκριμένες πληροφορίες, ιδέες και οδηγίες για τρόπους με τους οποίους μπορούν να αξιοποιήσουν την καθημερινότητα τους και να οργανώσουν μαθησιακές δραστηριότητες στο σπίτι.
- ✓ Ενημερώνει - επιμορφώνει τους γονείς σχετικά με διδακτικές μεθόδους και στρατηγικές που χρησιμοποιούνται στην προσχολική εκπαίδευση (π.χ. διατύπωση ανοιχτών ερωτήσεων, αφήγηση ιστοριών, επίλυση προβλημάτων).
- ✓ Εμπλέκει συστηματικά τους γονείς στην παρατήρηση και την αξιολόγηση της προόδου των παιδιών.
- ✓ Ενθαρρύνει τους γονείς, με συγκεκριμένους τρόπους, να αναστοχάζονται το ρόλο τους στη μάθηση των παιδιών.

Η εμπλοκή των οικογενειών στη μαθησιακή διαδικασία, με την καθοδήγηση των εκπαιδευτικών, όπως και γενικότερα η ουσιαστική συνεργασία νηπιαγωγείου-οικογένειας, βελτιώνει όχι μόνο τις σχέσεις μέσα στο νηπιαγωγείο (παιδιών-εκπαιδευτικών-γονέων) και την ακαδημαϊκή επίδοση των παιδιών αλλά και την εικόνα που έχουν οι γονείς για το επάγγελμα του εκπαιδευτικού της προσχολικής ηλικίας. Δίνοντας στους γονείς τα κατάλληλα εργαλεία και τη δυνατότητα να λειτουργήσουν ως υποστηρικτές των παιδιών

τους στη μαθησιακή διαδικασία, η εκπαιδευτικός τους δίνει ταυτόχρονα την ευκαιρία να κατανοήσουν το ρόλο του νηπιαγωγείου και να εκτιμήσουν το έργο της. Η γνώση αυτή φέρνει το σεβασμό και βελτιώνει τη συνεργασία.

ΔΙΕΥΚΟΛΥΝΟΝΤΑΣ ΤΙΣ ΜΕΤΑΒΑΣΕΙΣ ΠΑΙΔΙΩΝ ΚΑΙ ΟΙΚΟΓΕΝΕΙΩΝ

Η μετάβαση στο σχολικό περιβάλλον

Καθώς τα παιδιά μεγαλώνουν, βιώνουν διάφορες μεταβάσεις στη ζωή τους, οι οποίες προκαλούνται από αλλαγές στην καθημερινότητά τους. Από τις πιο σημαντικές για τα ίδια και τις οικογένειες τους, είναι η μετάβαση από το σπίτι στο νηπιαγωγείο και από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο. Οι εμπειρίες που αποκτούν τις δυο αυτές χρονικές περιόδους επηρεάζουν τη σχέση τους με τη μάθηση, αλλά και τον τρόπο με το οποίο διαχειρίζονται αλλαγές στη ζωή τους, γενικότερα.

Στην Ελλάδα όλο και περισσότερα παιδιά έχουν πρόσβαση σε κάποιο φορέα αγωγής και φροντίδας, πριν την είσοδό τους στο νηπιαγωγείο, με αποτέλεσμα να βιώνουν μεγαλύτερο αριθμό μεταβάσεων από πολύ μικρή ηλικία. Συχνά, οι διαφορές ανάμεσα στην κουλτούρα της οικογένειας, του νηπιαγωγείου και του δημοτικού σχολείου, δυσχεραίνουν την ομαλή μετάβαση των παιδιών από το ένα πλαίσιο στο άλλο.

Η μετάβαση στο νηπιαγωγείο ή το δημοτικό σχολείο δεν αντιμετωπίζεται ως μια στιγμή μέσα στο χρόνο, αλλά ως εμπειρία που ξεκινά πολύ πριν την είσοδο του παιδιού στην επίσημη εκπαίδευση και συνεχίζεται για αρκετό χρονικό διάστημα μετά.

Ομαλή μετάβαση στο νηπιαγωγείο

Η επιτυχημένη μετάβαση των παιδιών στο νηπιαγωγείο εξαρτάται από τη δημιουργία σχέσεων αποδοχής και υποστήριξης ανάμεσα στα παιδιά, τους εκπαιδευτικούς και τις οικογένειές τους. Για το λόγο αυτό, πριν την έναρξη του νηπιαγωγείου, είναι απαραίτητη μια πρώτη επαφή των εκπαιδευτικών με τους γονείς και τα παιδιά, που θα τους κάνει να νιώσουν ευπρόσδεκτοι και θα τους δώσει την ευκαιρία να γνωρίσουν τα νέα πρόσωπα και το καινούριο περιβάλλον. Οι εκπαιδευτικοί ενημερώνουν τους γονείς για το πρόγραμμα σπουδών του νηπιαγωγείου και τις καθημερινές ρουτίνες των παιδιών στην τάξη και τους βοηθούν να κατανοήσουν ότι υποστηρίζουν τους ίδιους και τα παιδιά τους.

Για να διευκολύνουν τη διαδικασία της μετάβασης, από τις πρώτες μέρες έναρξης του σχολικού έτους, εκπαιδευτικοί και γονείς συνεργάζονται και φροντίζουν ώστε τα παιδιά:

- ✓ Να συνοδεύονται στο χώρο από άτομα τα οποία εμπιστεύονται (και τα οποία, κατά την περίοδο της προσαρμογής, παραμένουν σε ετοιμότητα να βοηθήσουν, εάν χρειαστεί, έπειτα από συνεννόηση με την εκπαιδευτικό).
- ✓ Να εντάσσονται ομαλά στο χώρο και τον τρόπο λειτουργίας του νηπιαγωγείου (π.χ. ρουτίνες, ημερήσιο πρόγραμμα).

- ✓ Να νιώσουν οικειότητα με την εκπαιδευτικό και να αρχίσουν να την εμπιστεύονται.
- ✓ Να κάνουν νέους φίλους αλλά και να διατηρήσουν προηγούμενες φιλίες (π.χ. η εκπαιδευτικός εντοπίζει παιδιά που γνωρίζονται και προωθεί τη σχέση μεταξύ τους, οργανώνει παιχνίδια γνωριμίας, αξιοποιεί κούκλες από το κουκλοθέατρο για να βοηθήσει τα παιδιά να μιλήσουν για τον εαυτό τους και να ακούσουν τα άλλα παιδιά).
- ✓ Να ανεξαρτητοποιούνται σταδιακά και να δραστηριοποιούνται μέσα στο χώρο του νηπιαγωγείου χωρίς τη διαρκή καθοδήγηση της εκπαιδευτικού (π.χ. μαθαίνουν που βρίσκεται το κάθε τι, επιλέγουν με τι θα παίξουν).

Ομαλή μετάβαση στο δημοτικό σχολείο

Η έναρξη του δημοτικού σχολείου θεωρείται μετάβαση ζωής για τα παιδιά και τις οικογένειές τους. Είναι περίοδος σημαντικών αλλαγών που προκαλεί άγχος αλλά και συγκινήσεις. Τα παιδιά και οι οικογένειες προσαρμόζονται σε νέους ρόλους και προσδοκίες και βιώνουν καινούριες σχέσεις και αλληλεπιδράσεις. Για να είναι ομαλή η μετάβαση των παιδιών από το νηπιαγωγείο στο δημοτικό σχολείο, είναι σημαντικό να υπάρχει «συνέχεια» και εξέλιξη στις μαθησιακές εμπειρίες τους. Οι μεγάλες διαφορές νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου δημιουργούν «ασυνέχειες» στη ζωή των

παιδιών, που μπορεί να δυσκολέψουν την προσαρμογή τους στην επόμενη βαθμίδα και την ευρύτερη πρόδοό τους. Βέβαια είναι εξίσου σημαντικό να θυμόμαστε ότι αν και η συνέχεια των εμπειριών βοηθά τα παιδιά να ακολουθήσουν οικεία «μονοπάτια» και να προσαρμοστούν ομαλά σε μια νέα κατάσταση και η «ασυνέχεια», παρά τις δυσκολίες της, μπορεί να μετατρέψει μια μετάβαση σε ενδιαφέρουσα και σημαντική εμπειρία.

Η δημιουργία σύνδεσης νηπιαγωγείου – δημοτικού σχολείου και η συμμετοχή των παιδιών σε προγράμματα μετάβασης, συμβάλει θετικά στην ομαλή προσαρμογή των παιδιών στο δημοτικό σχολείο. Η λέξη «πρόγραμμα», στην περίπτωση αυτή, αναφέρεται σε μια σειρά δράσεων – δραστηριοτήτων που οργανώνονται από τους εκπαιδευτικούς, με βάση τις συγκεκριμένες ανάγκες κάθε νηπιαγωγείου – δημοτικού σχολείου και σε συνεργασία με τα παιδιά, τους γονείς και μέλη της κοινότητας. Ένα πρόγραμμα μετάβασης, συνήθως, αποτελείται από δύο κύκλους δράσεων: Ο πρώτος κύκλος υλοποιείται πριν την είσοδο των παιδιών στο νέο περιβάλλον (νηπιαγωγείο ή δημοτικό σχολείο) και ο δεύτερος μετά την είσοδό τους στη νέα κατάσταση.

Ένα αποτελεσματικό πρόγραμμα μετάβασης έχει τα παρακάτω χαρακτηριστικά:

- ✓ Στηρίζεται στην ουσιαστική συνεργασία και στις καλές σχέσεις μεταξύ εκπαιδευτικών νηπιαγωγείου, γονιών, παιδιών, και εκπαιδευτικών δημοτικού σχολείου.
- ✓ Λαμβάνονται υπόψη οι εκάστοτε συνθήκες, π.χ. συστέγαση ή όχι των δύο σχολικών μονάδων, διαφορές στο περιβάλλον και στους τρόπους μάθησης, διαφορετικές ρουτίνες, κανονισμοί, απαιτήσεις. Παιδιά και γονείς ενημερώνονται για τις αλλαγές ώστε να προετοιμαστούν κατάλληλα και να αναπτύξουν τρόπους διαχείρισής τους.
- ✓ Είναι πρόγραμμα μετάβασης και όχι ξενάγησης στο νέο σχολείο. Αυτό σημαίνει ότι δίνεται η ευκαιρία στα παιδιά του νηπιαγωγείου να συμμετέχουν ενεργά σε κοινές δράσεις με τα παιδιά του δημοτικού, ώστε να νιώσουν ότι τα καταφέρνουν, ότι μπορούν να αξιοποιήσουν τις γνώσεις που διαθέτουν και ότι τα άτομα του νέου περιβάλλοντος τα αποδέχονται.
- ✓ Περιλαμβάνει όλα τα παιδιά, λαμβάνει υπόψη και υποστηρίζει τις προσωπικές τους ανάγκες και ικανότητες, ανησυχίες και ιδιαιτερότητες.
- ✓ Σε περίπτωση φοίτησης στην τάξη παιδιών με ιδιαιτερότητες, οργανώνεται ειδικό πρόγραμμα μετάβασης σε συνεργασία με γονείς, δασκάλους, εκπαιδευτικούς ειδικής αγωγής ή άλλους ειδικούς.

Αξιολόγηση προγραμμάτων μετάβασης

Ένα καλά οργανωμένο πρόγραμμα μετάβασης εμπεριέχει εξ αρχής στοιχεία αξιολόγησης. Αποτελεί κυκλική διαδικασία με εναλλαγή αξιολόγησης-προγραμματισμού-δράσης-αξιολόγησης, έτσι ώστε να υλοποιούνται οι απαραίτητες αλλαγές και βελτιώσεις.

Οι εκπαιδευτικοί αξιοποιώντας το υλικό και τα μέσα αξιολόγησης που χρησιμοποιούν στα πλαίσια της εκπαιδευτικής διαδικασίας (ατομικό φάκελο του παιδιού, παρατηρήσεις, ημερολόγια, απόψεις παιδιών,) και συνδυάζοντας το με υλικό από άλλες πηγές (απόψεις συναδέλφων, γονιών), αξιολογούν την αποτελεσματικότητα των δράσεων-δραστηριοτήτων που οργανώθηκαν στο πλαίσιο της μετάβασης των παιδιών Συγκεκριμένα, ελέγχουν αν το πρόγραμμα:

- ✓ Βοήθησε παιδιά και γονείς στη μετάβασή τους στο νηπιαγωγείο ή το δημοτικό σχολείο.
- ✓ Ήταν εύκολα υλοποιήσιμο και περιλάμβανε δράσεις που δεν δυσκόλεψαν τη λειτουργία του νηπιαγωγείου ή του δημοτικού σχολείου.
- ✓ Έδωσε την ευκαιρία στα παιδιά, με βάση τις ανάγκες τους, να συμμετέχουν στην οργάνωση των δράσεων με διάφορους τρόπους.

- ✓ Ήταν ευέλικτο και έδινε τη δυνατότητα για αλλαγές και βελτιώσεις καθ' όλη τη διάρκεια του.

Παραδείγματα δράσεων μετάβασης

A. Ενδεικτικό πρόγραμμα μετάβασης στο νηπιαγωγείο

1. Οργάνωση δράσεων και διαδικασιών που θα κάνουν τις οικογένειες και τα παιδιά να νιώσουν ευπρόσδεκτοι στο νηπιαγωγείο.

Παραδείγματα δράσεων που κάνουν οικογένειες και παιδιά να νιώσουν ευπρόσδεκτοι

- Η εκπαιδευτικός ενημερώνει πολύ νωρίς τους γονείς, σε ατομικές ή ομαδικές συναντήσεις, για το πρόγραμμα σπουδών και τις καθημερινές ρουτίνες στο νηπιαγωγείο.
- Οργανώνουν από κοινού το πλαίσιο επικοινωνίας τους (π.χ. με αξιοποίηση πίνακα ανακοινώσεων, με ενημερωτικά σημειώματα) και συζητάνε τρόπους συμμετοχής των γονέων στο πρόγραμμα της τάξης, σε δράσεις του νηπιαγωγείου, στο σύλλογο γονέων κ.λπ.
- Η εκπαιδευτικός ενημερώνεται από τους γονείς για τις συνθήκες ζωής των παιδιών, τα ενδιαφέροντα (π.χ. αγαπημένα παιχνίδια, τραγούδια, παραμύθια), τις ανάγκες και τις δυνατότητές τους. Για το σκοπό αυτό αξιοποιεί διάφορα εργαλεία συλλογής δεδομένων (π.χ. ερωτηματολόγια, ατομικές συζητήσεις-συνεντεύξεις με τους γονείς).

Παραδείγματα δράσεων (συνέχεια)

- Ορίζει ημέρα επίσκεψης των παιδιών με τους γονείς τους στο νηπιαγωγείο, πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς, για να γνωρίσουν τους χώρους, τους εκπαιδευτικούς και τα άλλα παιδιά με τους γονείς τους. Η επίσκεψη αυτή μπορεί να γίνει μετά το πέρας των μαθημάτων τον Ιούνιο ή πριν την έναρξη της σχολικής χρονιάς το Σεπτέμβριο. Ξεναγεί στους χώρους και εξηγεί τη χρήση τους, συζητά με παιδιά και γονείς για τις εντυπώσεις τους, ζητά από τους γονείς να συνεργαστούν με τα παιδιά τους και να φτιάξουν ζωγραφιές που θα στολίσουν το χώρο κ.ά.
- Δημιουργεί μια γωνία με ενημερωτικό-φωτογραφικό υλικό για το τι έκαναν τα παιδιά της προηγούμενης χρονιάς στο νηπιαγωγείο και πως περνούσαν τη μέρα τους. Το υλικό αυτό μπορεί να φτιαχτεί μαζί με τα παιδιά της τάξης και να περιλαμβάνει ζωγραφιές, κείμενα που έχουν «γράψει» τα ίδια ή σχετικές κατασκευές.

2. Σταδιακή ένταξη των παιδιών στα πέντε μαθησιακά πλαίσια του νηπιαγωγείου (παιχνίδι, ρουτίνες, καταστάσεις καθημερινής ζωής, διερευνήσεις,

οργανωμένο πρόγραμμα δραστηριοτήτων), σύμφωνα με τις ανάγκες και τους ατομικούς ρυθμούς των παιδιών.

Παραδείγματα δράσεων για σταδιακή ένταξη των παιδιών στα 5 μαθησιακά πλαίσια

- Η εκπαιδευτικός αφιερώνει σημαντικό χρόνο από το ημερήσιο πρόγραμμα στο παιχνίδι, μέσα και έξω από την τάξη, δίνοντας στα παιδιά την ευκαιρία να γνωριστούν και να αλληλεπιδράσουν. Ζητά να προτείνουν παιχνίδια που τους αρέσουν και τα παίζει στην τάξη μαζί τους. Αξιοποιεί παιχνίδια γνωριμίας, ομαδικά – κινητικά και παραδοσιακά παιχνίδια για να αρχίσουν όλα τα παιδιά να συμμετέχουν. Οργανώνει μαζί τους τις γωνιές των παιχνιδιών: τη γωνιά του κοινωνικού-δραματικού παιχνιδιού, τα παιχνίδια της αυλής κ.λπ.
- Εισάγει τα παιδιά στις ρουτίνες της τάξης με καθημερινή συζήτηση, μέχρι να τις νιώσουν δικές τους και να συμμετέχουν σε αυτές με ευκολία. Αξιοποιεί εργαλεία όπως η κούκλα της τάξης, που γνωρίζει πολλά πράγματα για τις ρουτίνες, μπορεί να εξηγήσει το λόγο ύπαρξης τους και να βοηθήσει τα παιδιά να τις οικειοποιηθούν.
- Οργανώνει δραστηριότητες που βοηθάνε τα παιδιά να συνδέσουν τη ζωή τους στο νηπιαγωγείο με τις προηγούμενες εμπειρίες τους. Για παράδειγμα, περιγράφουν, ζωγραφίζουν ή φέρνουν φωτογραφίες στο νηπιαγωγείο και παρουσιάζουν «πώς πέρασαν τις διακοπές τους», «πώς περνούν την ώρα τους στο σπίτι», «ποιοι είναι οι αγαπημένοι τους φίλοι», «ποιοι αποτελούν την οικογένειά τους».
- Παρατηρεί τα παιδιά, ώστε να εντοπίσει τα ενδιαφέροντα, τις ιδιαίτερες ικανότητές τους καθώς και τους τρόπους που μαθαίνουν. Καταγράφει ποιες είναι οι αγαπημένες ενασχολήσεις του κάθε παιδιού στην τάξη, πώς αξιοποιεί το χρόνο του στο ελεύθερο παιχνίδι, που τα καταφέρνει καλύτερα, στη ζωγραφική, στο τραγούδι, στο τρέξιμο κ.λπ. Αξιοποιεί τις πληροφορίες για να οργανώσει δραστηριότητες που τα ενδιαφέρουν.
- Οργανώνει σταδιακά διερευνήσεις-μικρές έρευνες που να έχουν νόημα για τα παιδιά. Π.χ. σε μικρές ομάδες των δυο ή τριών ατόμων, τα παιδιά ερευνούν και παρουσιάζουν «ποιο είναι το αγαπημένο τους παραμύθι», «παιχνίδι», «τραγούδι», «τι δεν τους αρέσει να κάνουν στο νηπιαγωγείο», «ποιον θα προσκαλούσαν να έρθει να τους δει και γιατί», «τι θα ήθελαν να οργανώσουν στο νηπιαγωγείο τους».

Β. Ενδεικτικό πρόγραμμα μετάβασης στο δημοτικό σχολείο.

1. Οργάνωση δράσεων και διαδικασιών που θα βοηθήσουν τους εκπαιδευτικούς της πρώτης τάξης να ενημερωθούν για το πρόγραμμα σπουδών και τον τρόπο δουλειάς των παιδιών στο νηπιαγωγείο. Η εκπαιδευτικός του νηπιαγωγείου συμμετέχει σε συναντήσεις με τους εκπαιδευτικούς της πρώτης τάξης και τη Διευθύντρια του σχολείου, για να συζητήσουν και να οργανώσουν το πρόγραμμα μετάβασης στο οποίο θα συμμετέχουν τα παιδιά.

Παραδείγματα δράσεων για την ενημέρωση και τη συνεργασία των εκπαιδευτικών

- Οι εκπαιδευτικοί νηπιαγωγείου και δημοτικού σχολείου ανταλλάσσουν προβληματισμούς και στρατηγικές που αξιοποιούν κατά τη διάρκεια της προσαρμογής των παιδιών στην αρχή της χρονιάς.
- Φτιάχνουν πρόγραμμα ανταλλαγής επισκέψεων. Με βάση π.χ. κάποια κοινά θέματα ή σχέδια εργασίας οργανώνουν επισκέψεις των παιδιών στο σχολείο ή το νηπιαγωγείο, κοινή συμμετοχή σε παραστάσεις ή επισκέψεις σε μουσεία.
- Η νηπιαγωγός προσκαλεί τους εκπαιδευτικούς της πρώτης τάξης, να παρακολουθήσουν κάποιες δραστηριότητες των παιδιών στο νηπιαγωγείο και να τα γνωρίσουν, με ή χωρίς τα παιδιά της τάξης τους. Προσκαλεί επίσης τα παιδιά της πρώτης τάξης «να θυμηθούν πώς περνούσαν στο νηπιαγωγείο» και να το επισκεφτούν.

Παραδείγματα δράσεων (συνέχεια)

- Αξιοποιώντας τις Τ.Π.Ε., δημιουργεί μαζί με τα παιδιά, σύντομα ενημερωτικά φυλλάδια που περιγράφουν τις δραστηριότητες τους στο νηπιαγωγείο και όσα έχουν μάθει και τους δίνει την ευκαιρία να τα παρουσιάσουν στα παιδιά της πρώτης τάξης και τους δασκάλους τους.
- Ενημερώνει τους εκπαιδευτικούς της 1^{ης} δημοτικού για τους ατομικούς φακέλους των παιδιών στο νηπιαγωγείο και συστήνει τη μελέτη τους στην αρχή της χρονιάς. Ζητά από τους γονείς να διευκολύνουν τους δασκάλους.

2. Ενημέρωση των παιδιών για το νέο σχολείο. Η εκπαιδευτικός του νηπιαγωγείου, οργανώνει διερευνήσεις μαζί με τα παιδιά, ξεκινώντας από όσα γνωρίζουν από συγγενείς και φίλους, για να βρουν απαντήσεις σε απορίες και ερωτήσεις τους σχετικά με το δημοτικό σχολείο. Οργανώνει επίσκεψη στο δημοτικό σχολείο και συμμετοχή των παιδιών του νηπιαγωγείου σε ρουτίνες της πρώτης τάξης.

Παραδείγματα δράσεων για την ενημέρωση και εξοικείωση των παιδιών με το δημοτικό σχολείο

- Η εκπαιδευτικός του νηπιαγωγείου οργανώνει δραστηριότητες ανάχνευσης, ώστε να βοηθήσει τα παιδιά να αποκαλύψουν αυτά που γνωρίζουν ήδη για το δημοτικό σχολείο. Χρησιμοποιεί διάφορα μέσα όπως συζητήσεις ή σχέδιο εργασίας με θέμα «το νηπιαγωγείο μου και το δημοτικό σχολείο», «τι κάνουν τα παιδιά στο δημοτικό». Διευκολύνει τα παιδιά να προσδιορίσουν αυτά που θέλουν να μάθουν για το νέο σχολείο και σχεδιάζει μαζί τους σχετικές δράσεις. Συνεργάζεται με γονείς, εκπαιδευτικούς και παιδιά της πρώτης τάξης, για να υλοποιήσουν από κοινού τις δράσεις που θα βοηθήσουν τα παιδιά να βρουν απαντήσεις στις διερευνήσεις τους. Σε περίπτωση που το νηπιαγωγείο δεν συστεγάζεται με το δημοτικό αξιοποιούν την αλληλογραφία ή τις νέες τεχνολογίες για να επικοινωνήσουν.
- Με τη συνεργασία των εκπαιδευτικών της πρώτης τάξης, φροντίζει να συμμετέχουν τα παιδιά του νηπιαγωγείου σε δραστηριότητες του σχολείου, στις οποίες να μπορούν να ανταποκριθούν. Προγραμματίζει π.χ. κάποια ημέρα, προς το τέλος της χρονιάς, να παρακολουθήσουν τα παιδιά του νηπιαγωγείου ένα μάθημα στην πρώτη τάξη, φροντίζοντας να συμμετέχουν στη διαδικασία με το δικό τους τρόπο. Αφήνει τα παιδιά να παίξουν και να αλληλεπιδράσουν με τα παιδιά του δημοτικού σχολείου, στο διάλειμμα ή στην ώρα της γυμναστικής, σε μία εκδρομή ή μια εκπαιδευτική επίσκεψη του σχολείου.

3. Οργάνωση συναντήσεων με τους γονείς για ενημέρωση σχετικά με τις ανησυχίες τους για την επικείμενη μετάβαση των παιδιών τους και την αλλαγή που θα φέρει στην καθημερινότητά τους.

Παραδείγματα δράσεων για την ενημέρωση των οικογενειών

- Η εκπαιδευτικός ενημερώνει τους γονείς για τις ενέργειες που κάνει σχετικά με τη μετάβαση και τους ενθαρρύνει να συμμετέχουν με όποιο τρόπο μπορούν στις δράσεις αυτές για να γνωριστούν με τους εκπαιδευτικούς του νέου σχολείου και τις ρουτίνες του.
- Συζητά με τους γονείς για την γενικότερη πρόοδο των παιδιών στο νηπιαγωγείο, αξιοποιώντας τους ατομικούς φακέλους τους, ώστε να είναι ενημερωμένοι για τις πραγματικές ανάγκες των παιδιών τους.
- Σε συνεργασία με τις εκπαιδευτικούς του δημοτικού σχολείου οργανώνει συναντήσεις των γονιών του νηπιαγωγείου με γονείς των παιδιών της πρώτης τάξης, ώστε να ενημερωθούν για θέματα προσαρμογής των παιδιών με πιο άμεσο και ουσιαστικό τρόπο.

